

Görsel 1
Abdülfettah Efendi
Kabri, II. Mahmud
Türbesi Haziresi

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

İSTANBUL'DA MEDFUN HATTATLAR (1786 -2009)

Betül SAYIN¹

Geliş Tarihi: 24.06.2022 Kabul Tarihi: 12.01.2023

ÖZ

Bu çalışmada İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın kaleme almış olduğu *Son Hattatlar* isimli kitabında bulunan İstanbul'da medfun hattatların defnedildikleri yerler hakkında bilgi sunulması amaçlanmaktadır. Kitapta adı geçen 331 hattattan 162'sinin 1786 - 2009 yılları arasında vefat etmiş oldukları ve İstanbul'da defnedildiği tespit edilmiştir. Hattatın adı, vefat yılı, defnedildiği semt, mezarlık veya hazire isimlerini içeren bir liste oluşturulmuştur. Kabri ve mezar taşı farklı yerlerde bulunanlar, bir mezarlık veya hazirede medfun olmayan hattatların tarif edilen defin yerleri, kabri kayıp olanlar, mezar taşı bulunmayanlar kaynakta geçtiği şekilde ayrıca bugün mevcut olmayan ve ismi değişen kabristanlar tespit edilerek listede ilave bilgi başlığı altında sunulmuştur. *Son Hattatlar* kitabı neşredildiğinde hayatta olan hattatlardan İstanbul'da medfun olduğu bilinenlerin vefat tarihleri ve defin yerleri de listeye eklenmiştir. Asırlardır hat sanatı için önemli bir merkez olan İstanbul'da XVIII. yüzyıl Osmanlısından XXI. yüzyıl Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar olan süreçte burada defnedilmiş olan hattatların bir başlık altında sunulması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Hat Sanatı, İstanbul'da Hat Sanatı, Medfun Hattatlar, İstanbullu Hattatlar

ABSTRACT

ISLAMIC CALLIGRAPHERS BURIED IN ISTANBUL (1786-2009)

In this study, it is aimed to present information about the places where the buried calligraphers are buried in Istanbul, in the book titled *Son Calligraphy* written by Ibnulemin Mahmud Kemal İnal. It has been determined that 162 of the 331 calligraphers mentioned in the book were buried in Istanbul and died between 1786-2009. A list was created including the name of the calligrapher, the year of his death, the district where he was buried, the cemetery or the cemetery. Those whose graves and tombstones were found in different places, the burial places of calligraphers who were not buried in a cemetery or burial ground, those whose graves were lost, those whose grave-stones were not found, as mentioned in the source, as well as the graves that do not exist today and whose names have changed, were identified and presented under the heading of additional information in the list. When *Son Hattatlar* published, among the calligraphers alive at that time; the death dates and burial places of those who were known to be buried in Istanbul were also added to the list. Presenting the calligraphers who were buried in Istanbul, which has been an important center for calligraphy for centuries, from the Ottoman Empire in the XVIII century to the Republic of Turkey in the XXI century, under a single title, makes this study important..

Keywords: Ottoman Calligraphy, Calligraphy in Istanbul, Buried Calligraphers, Calligraphers from Istanbul

¹ Arş. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, ORCID: 0000-0002-6366-8978, bsayin@fsm.edu.tr

Görsel 2
Ali Haydar Bey'in
Mezar Taşı Kitabesi,
Yahya Efendi Dergâhı
Haziresi

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

هو البتة

و اصل عمت حتى

صدر اسپن ملك

محمز پاشا زاده

عبدالمتادريك

امدنيك بخل كرمي

واسپن دارا كلاله العلييه

فا صديسي ريلس خطاطين

علي حيدر بك احمد

رو چوچون فاتحه

۱۲۶۶

Giriş

Hat sanatı İslamiyet'in gelişiyle beraber Arap yarı-madasında gelişim göstermeye başlamış ve Kuran-ı Kerim'i en güzel ve kurallı şekilde yazma çabası yüz-yıllar boyunca devam etmiştir. Kûfe, Şam, Bağdat ve Kahire'den sonra fetihten itibaren hat sanatının gelişmesine yön veren merkezin İstanbul olduğu ve burada kemale erdiği bilinmektedir. Hat sanatında Osmanlı son döneminde dahi Batı tesirinde kalan diğer sanatlara mukabil bir gerileme olmayışını Uğur Derman şu üç sebebe bağladığını belirtmektedir:

“1. Bünyesine tesir edebilecek, benzeri bir sanatın Avrupa'da bulunmayışı,

2. Üslûp sahibi hattatlar elinde usta-çırak esasına göre sağlam kaidelerle nesilden nesile intikâli,

3. Zamanla, kendi bünyesi içinde yenilenme kabiliyetine sahip oluşu.” (Derman, 2013, s. 482-483).

Bugün hâlâ dünyanın herhangi bir yerinde klasik olarak hat çalışan sanatkârlar gerek sülüs-nesih, ta'lik, rik'a, divanî yazılarda gerek celî yazılarda İstanbul'da yaşamış ve farklı üsluplar ortaya koymuş Osmanlı hattatlarının yazılarını örnek almaktadırlar.

İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786-2009) isimli bu çalışma hat sanatında bu denli tekamülü sağlamış İstanbullu hattatların defnedildikleri yerlerin liste hâlinde gün yüzüne çıkarılmasını amaçlamaktadır. İbnü'l-Emin İbnülemin M. Kemal İnal'ın *Son Hattatlar* isimli eserinde adı geçen İstanbul'da medfun hattatların isimleri, vefat tarihleri, defnedildiği yerlerin belirtildiği bir liste hazırlanmıştır. Bu listede kabir taşı bulunmayanlar, kabri kayıp olanlar, defin yeri tarif edilenler, mezar taşı kitabesi bulunanlar, mezarlık veya hazire ismi değişenler, bugün mevcut olmayan mezarlıklar, kitabe metni bilinenler ve bunların içinde ketebe kaydı olanlar ayrıca belirtilmiştir.

İstanbul'da Hat Sanatı

“Kur'an-ı Kerim Hicaz'da nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı.”

Hz. Peygamber (sav) döneminde Kur'an-ı Kerim ezber ve yazı ile kayıt altına alınmış, Hz. Ebubekir (ra) döneminde kitap hâline getirilmiş ve Hz. Osman (ra) döneminde çoğaltılmıştır (Serin, 2019, s. 89-117). Asr-ı Saadette yazı çeşitleri 1. meşk (katibine göre farklılık gösteren el yazısı) ve 2. cezm² (geometrik ve kurallı yazı) olarak gruplandırılmıştır. Kısa bir süre vahiy her iki yazı türü ile yazılmış fakat daha sonra hendesî yazı Kur'an-ı Kerim'e tahsis edilmiştir (Serin, 2006, s. 248-254).

Emevî devrinde (661-750) hat sanatının merkezi önce **Kûfe** sonra **Şam** olmuştur. Saray kâtiplerinden Kutbe El-Muharrir (ö. 771) yazıda ilk defa tekâmülü sağlamış, cezm yazısının köşeli hatlarının yuvarlatılmasıyla ortaya çıkan kûfî hattından dört çeşit yazı (celîl, tomâr, sülüseyn ve sülüs) icat etmiştir. Konusuna göre kâğıdı ve kâğıt boyutuna göre kalem kalınlıkları da belli olan bu yazı çeşitlerine mevzun hatlar denilmiştir (Serin, 1982, s. 39). Abbasiler devrinde (750-1258) hat sanatının gelişmesine yön veren merkez **Bağdat** olmuştur. İbni Mukle (ö. 940) noktayı birim ölçü kabul etmiş, daire sistemi (*hendesetü'l huruf*) içerisinde harflerin kalem kalınlığına göre en boy oranlarını düzenleyerek yazının kural ve kaidelerini ortaya koymuştur. Nispet ve kaidelere bağlanmış bu yazılara ise mensub hatlar denilmiştir. İbni Bevvab (ö. 1022), İbn Mukle'nin düzenlemiş olduğu yazıların sayısını sekize indirmiş, aklam-ı sittenin teşekkülünde önemli bir rol oynamıştır. Yakut Musta'simî (ö. 1298) aklam-ı sitteyi (sülüs, nesih, muhakkak, reyhani, tevkii, rika') bugünkü geçerli ölçülerine ulaştırmış, ilk defa kalemin ucunu meyilli kesmiş, murakkaa' albümü ve kıt'a geleneğini başlatmıştır. Ayrıca mushaf kitabesinde Yakut tertibi³ olarak bilinen sayfa düzenlemesini oluşturmuştur (Serin, 2019, s. 117). Yakut Müsta'simi'nin ölümünden sonra Moğol istilasıyla beraber yetiştirmiş olduğu yedi öğrencisi (*esatize-i seb'a*) farklı coğrafyalara dağılmış

2 Bulunduğu bölgeye göre mekkî, medenî, küfî, basrî gibi isimler almıştır.

3 Muhakkak ve sülüs kısımlar uzun ve tek satır olarak, reyhanî ve nesih kısımlar kısa ve beş satır olarak yazılır. Sırayla muhakkak-reyhanî, sülüs-nesih ve muhakkak olarak yazılır.

ve Bağdat üslubu **Kahire**'ye geçmiştir. Bu dönemde ise hat sanatı ile ilgili Kalkaşendi, Subhu'l-A'şâ gibi ilmi kitap çalışmaları yapılmış, hat eğitimi metodu ve müfredat sistemi geliştirilmiştir (Serin, 2019, s. 163).

İstanbul'un fethiyle beraber çeşitli ülke ve şehirlerden davet edilen sanatçılar İstanbul'un bu dönem itibarıyla bir sanat merkezi olmasına zemin hazırlamıştır. XV. yüzyılda Yahya Sufî ve Ali b. Yahya Sufî celî sülüs yazıda Osmanlı'da yeni bir üslup kurmuşlardır. Açtıkları bu çığır, XVII. yüzyıl sonuna kadar önemli bir gelişme göstermeden devam etmiştir (Ayverdi, 1989, s. 458). Şeyh Hamdullah (ö. 1520) Sultan Bayezid'in de teşvikiyle Yakut Musta'simî'nin yazısına canlılık ve hareket getirerek İstanbul'da kendi üslubunu ortaya koymuş ve Yakut terkibi mushafda farklı yazı çeşitlerinden doğan okuma zorluğunu kaldırarak nesih hatla mushaf yazma geleneğini başlatmıştır. Aynı dönemde Ahmed Şemsettin Karahisarî (ö. 1556) Yakut üslubunu yeni bir yorumla canlandırmıştır (Alparslan, 2004, s. 35). Hafız Osman (ö. 1698) Şeyh Hamdullah yazılarından beğendiği harfleri seçmiş, kelime ve harf aralıklarında, harflerin artistik duruş ve bünyelerinde daha güzel nispetler sağlayarak kendi üslubunu 1679 yılı ile ortaya koymuştur. İlk defa bugün bilinen şekliyle sülüs-nesih hattı ile hilye kompozisyonu oluşturmuştur (Derman, 1997, s. 98-100). Mustafa Rakım (ö. 1826) Hafız Osman'ın harflerini celîye taşıyarak estetik ölçü ve nispetleri sağlayıp kendi mektebini kurmuş ve padişah tuğralarını ıslah ederek son şeklini vermiştir (Alparslan, 2004, s. 118-119). Aynı dönemde yaşamış olan Mahmud Celeddin (ö. 1829), Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın harflerinden faydalanarak sülüs-nesih kendine özgü bir tarz ortaya koymuştur (Derman, 2003, s. 359). Kazasker Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876) sülüs ve nesih yazılarında Hafız Osman, celî yazılarında zaman zaman Mustafa Rakım yolunda eserler vermişse de kendine has bir üslup ortaya koymuştur (Serin, 2019, s. 396). Mehmed Şevki Efendi (ö. 1887) Hafız Osman, Yedikuleli Abdullah ve Rakım Efendi'nin yazılarını inceleyerek 1860'lı yıllardan sonra (bilhassa 1873 yılından itibaren) sülüs-nesih yazıya estetik olarak son şeklini vermiş ve kendi üslubunu ortaya koymuştur. Şevki Efendi Mektebi, XIX. yüzyıldan günümüze kadar son merhale olarak kabul edilmektedir (Derman, 2003b, s. 532-533). Daha çok nesih yazı ile yapmış ol-

duğu çalışmalarla bilinen Hasan Rıza Efendi'nin (ö. 1920) basılmak üzere düzenlendiği âyet-berkenar⁴ mushafı, mushaf kitabesinde yeni bir çığır açmıştır (Serin, 2019, s. 447).

Bir başka yazı çeşidi olan nesta'lik, kadîm ta'lik hattının grift ve karmaşık çizgilerden arındırılmasıyla bir rivayete göre de nesih yazıyla birleşmesiyle oluşmuştur. Bir başka rivayete göre ise XIV. yüzyılda İran'da Mir Ali Tebrizî (ö. 1446) ta'lik yazıyı sanat yazısı hâline getirebilecek kaideleri ortaya koyup şahsiyet kazandırmıştır. Nesta'lik yazı İran'da; XIV. yüzyıl ortalarına doğru Abdurrahim Harizmî ile batı, Mirza Cafer-i Tebrizî Baysungur ve Azhar-ı Tebrizî ile doğu (Horasan) üslubu olarak iki ayrı yolda gelişme göstermiştir. XV. yüzyılda Sultan Ali Meşhedî (ö. 1520) ve Mir Ali Herevî (ö. 1544) nesta'lik yazıya yeni bir üslup kazandırmışlardır. Şah I. Abbas zamanında yaşayan Mir İmadü'l-Haseni (ö. 1615), Mir Ali Herevî ve Babaşah İsfehânî'nin tavırlarını geliştirerek kendi üslubunu oluşturmuştur (Alparslan, 2007, s. 11-15).

Bugün Türkiye'de ta'lik olarak adlandırılan nesta'lik hattı, Osmanlı'da İstanbul'un fethinden sonra Azerbaycan ve İsfahan'dan saraya gelen hattatlar⁵ ile hızla yayılmaya başlamıştır. İlk yıllarda İran batı üslubu benimsenmiş daha sonra Horasan üslubuna dönülmüştür. Buharalı bir Türk olan Derviş Abdi Mevlevî (ö. 1647) Osmanlı ta'lik zincirinin ilk büyük ustası olmuş ve böylece İmad tarzı ta'lik yazı, sanat seviyesinde İstanbul'da kabul görmüştür. Osmanlı ta'lik silsilesi, başta Mahmud Tophanevî (ö. 1670) olmak üzere Abdi Mevlevî'nin talebeleriyle devam etmiştir. Abdülbaki Arif Efendi (ö. 1713) ise Mir Ali Herevi ve İmad'ın yazılarını inceleyerek yetişmiş bir hattat olup İstanbul'da ta'likin ikinci kurucusu kabul edilmiştir (Alparslan, 2007, s. 11-15). XVIII. yüzyılda Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi (ö. 1768), Katipzâde Mehmed Refii (ö. 1769), Mehmed Esad Yesarî (ö. 1798) İmad üslubunda en güzel yazı örneklerini vermişlerdir. Yesarî'nin ilk yazıları İmad üslubunda olsa da 1782-1786 yılları arasında yazdığı yazılarda harfleri büyütüp küçülterek üslup arayışında olduğu (Alparslan, 2007, s. 168) özellikle 1776 yılından sonra çanaklı ve küplü harflerde insicamı sağlayarak Türk ta'lik tavrına zemin hazırladığı ve kendi üslu-

4 Ayetler sayfa başında başlayıp sonunda biter ve her sayfasında on beş satır bulunur.

5 Sâbir, Hamidi, Esedullah Kırmancı gibi.

bunu ortaya koyduğu kabul edilmektedir (Derman, 2013c, s. 486-487). Türk ta'lik üslûbunun kurucusu Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi (ö. 1849) başlangıçta babası Yesarî Mehmed Esad Efendi'nin yolunu takip etmiş 1820'den sonra bu tavrı geliştirerek harf bünyeleri ve bağlantılarındaki incelik ve kalınlığın kesin nispet ve kaidelerini ortaya koymuş ve ta'lik yazıyı en güzel ahenge ulaştırmıştır. İran'da görülen sıkışıklık ve daralma Yesarîzâde mektebinde yerini ferahlığa ve açıklığa bırakmış, çanak ve küpler genişlemiştir. İran üslubunda satır nizamı, harflerin boyları, çanak ve küplerin genişliği, keşidelerin uzunluğu farklılıklar gösterirken Yesarîzâde'de kaideler ve kesin ölçüler belirlenmiştir (Derman, 2006, s. 307-309).

Sami Efendi (ö. 1912) Osmanlı son döneminde yaşamış bir hattat olup sülüs, nesih, ta'lik, divanî, rik'a gibi birçok yazı çeşidini çalışmıştır. Celî sülüs yazıda Mustafa Rakım'ın, celî ta'likte Yesarîzâde'nin tavrını geliştirerek son şeklini vermiştir. Öğrencisi Hulusi Efendi (ö. 1940) ta'lik yazının son güçlü hattatı olarak bilinmektedir (Serin, 2013, s. 356-357).

Aklam-ı sitte dışında gelişen bir diğer yazı çeşidi olan divanînin, Osmanlılara XV. yüzyılda Akkoyunlular yoluyla gelen kadim ta'lik⁶ yazısının değişikliklere uğramasıyla, Türk hattatlar tarafından icat edildiği bilinmektedir⁷. Divan-ı Hümayun'da resmî yazışmalarda kullanılması sebebiyle divanî ismini almıştır. Matrakçı Nasuh (ö. 1564), Tacibeyzâde Cafer Çelebi (ö. 1515), Kanunî Devrinde iki defa Reisü'l-Küttâblık yapan Tacizâde Mehmed Çelebi ve öğrencileri de bu yazıyı İran etkisinden çıkararak okunması-yazımı daha kolay ve sanatlı bir hâle getirmiştir. Padişah fermanları ve menşurları divanî hat ile yazılmıştır. Divanînin irisi anlamına gelen celî divanî ise hareketsiz yazılan divanî hattına mukabil hareke ve tezyînî işaretlerle doldurularak belirli bir formun içerisinde boşluk olmaksızın uygulanmaktadır. Devletin üst seviyesindeki yazışmalarda kullanılmış, Divan-ı Hümayun'a mahsus kılınmıştır. Celî divanî hattının tekamülünde XVI. yüzyılda Taceddin'nin katkısı olduğu bilinmektedir. XIX. yüzyılda Divan-ı Hümayun'da en güzel şekli-

ne ulaşmıştır. Mümtaz Efendi (ö. 1871), Şefik Bey (ö. 1880), Ferid Bey (ö. 1925), Sami Efendi (ö. 1912), İsmail Hakkı Bey (ö. 1946) Osmanlı celî divanî hattatlarıdır (Alparslan, 2004, s. 191-198).

Rik'a yazısı XIX. yüzyılın başlarında Bab-ı Âli kalemelerinde geliştirilmiş, divanî karakterinde bir yazı çeşididir. Divanîdeki ayrıntıların ortadan kaldırılarak harf bünyelerinin kolay ve hızlı yazılması için basitleştirilmesiyle Osmanlılarda ortaya çıkmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Divan-ı Hümayun'da kullanılmaya başlanmış, günlük hayatta, mektuplarda, resmî yazılarda, hükûmet dairelerinde yazılmıştır. Mümtaz Efendi, Bab-ı Ali kaleminde geliştirilen bu yazıyı üsluplaştırarak bir ekol oluşturmuştur. Galatasaray Sultanisi güzel yazı muallimi Mehmed İzzet Efendi, (ö. 1903) Mümtaz Efendi'den sonra bu yazıyı kesin kural ve ölçülerle düzenleyerek sanatlı bir hâle getirmiştir. Talebesi Mehmed Hamdi Efendi de rik'a hattatlarıdır (Demirci, 2019, s. 29-30).

Osmanlı son dönem ve Cumhuriyet dönemi hattatlarından olan Halim Özyazıcı (ö. 1964) ve Hamid Aytaç (ö. 1982) sülüs-nesih, rik'a, ta'lik, divanî ve celî divanî yazıları en güzel şekilde yazarak günümüze ulaşmasına vesile olan zincirin belki de en önemli halkalarından olmuşlardır. Ömer Vasfi Efendi (ö. 1928), Mehmed Aziz Efendi (ö. 1934), Kâmil Akdik (ö. 1941), Emin Yazıcı (ö. 1945), Necmeddin Okyay (ö. 1976) ve Kemal Batanay (ö. 1981) bazı Cumhuriyet dönemi hattatlarıdır.

İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786-2009)

İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786-2009) isimli bu çalışmada öncelikle İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın kısaca hayatı ve Osmanlı döneminde hattatlar ile ilgili yazılmış en çok bilinen kitaplar hakkında özetle bilgi verilecek; ardından İbnülemin'in *Son Hattatlar* kitabından yola çıkılarak eserde adı geçen İstanbul'da medfun hattatlardan oluşan bir liste sunulacaktır.

⁶ İran sahasında yer alan kadim ta'lik hattı İslam devletlerinin resmî yazışmalarında kullanılmıştır.

⁷ Süheyl Ünver *Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bilgiler* kitabının (1953) 19. sayfasında Türklerin divanîyi Selçuklulardan itibaren kullanmaya başladığından bahsetmiş fakat Muhittin Serin bu örneklerin divanînin gelişmemiş örnekleri olduğunu kaydetmiştir. Ali Alparslan ise, hat konusunda önemli ilk kaynaklardan olan Şubhu'l-a'şâ ve Câmi'-i Mehasin'de (XV. yüzyıl) bu adda bir yazı çeşidinden bahsedilmediğini belirtmektedir. Fatih Sultan Mehmed devri örneklerine istinaden divanî yazının bu tarihten daha önce meydana çıkmış olduğu anlaşılır fakat bu döneme ait yazılarda divanîlerin sade olmasına karşılık sonraki dönemlerde oldukça tekâmül ettiği görülmüştür (Alparslan, 1994, s. 445).

17 Kasım 1871'de Beyazıt'ta dünyaya gelen İbnülemin Mahmud Kemal İnal ilk resmî eğitimine Mercan Ağa Sıbyan Mektebinde başlamıştır. 1885'te Süleymaniye Camii İmaretindeki Şehzâde Rüşdiyesinden mezun olmuş, kaydolduğu Mekteb-i Mülkiyenin yatılı kısmını tamamlamadan ayrılmış dinleyici sıfatıyla Mekteb-i Hukuk derslerine devam etmiştir. Kardeşi Ahmed Tevfik ile devam ettikleri bu resmî eğitimin dışında küçük yaşlardan itibaren babalarından, konaklarına gelen hocalardan ve devrin tanınmış ulemalarından cami dersleri almışlardır. Ayrıca Hasan Tahsin Efendi'den hüsn-i hat meşk ederek icazet aldıkları da bilinmektedir. İbnülemin 1889'da Bab-ı Ali Vilayet-i Mümtâze Kaleminde stajyer olmuş, 1892'de Sadaret Mektubî Kalemî, 1895'te Teftiş-i İslahat Komisyonu başkatipliği görevlerinde bulunmuştur. 1897'de yeniden döndüğü Sadâret Mektubî Kaleminden sonra 1908'de Sadaret Mektubî kalemî müdürlüğüne tayin edilmiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra birtakım ara hizmetler yanında çeşitli komisyonlarda üyelik ve temsilcilik görevleri almış, 1911'de Yıldız Sarayı evrakının tetkik ve tasnifi ile birikmiş journalerin tasfiyesi işine memur edilmiştir. Vakıflara ait sanat eserlerini kaybolmak ve yabancı diyarlara gitmekten kurtarmak için bir müze kurulması amacıyla 1914'te Süleymaniye Camii İmaretinde Evkaf-ı İslâmiyye Müzesi'ni (Türk İslam Eserleri Müzesi) kurmuş yerine getirdiği hizmetlerden dolayı kendisine üçüncü rütbeden Osmanlı nişanı verilmiştir. Muhâfaza-i Âsâr-ı Atıka Komisyonu, Hariciye Nezâreti komisyonu, Bâbîâli Müdevvenât-ı Kânûniyye Dairesi müdürlüğü, Takvîm-i Vekayi'in müdürlüğü, Eyâlât-ı Mümtâze ve Muhtâre Kalemî ve çok sayıda resmî görevde bulunmuştur. Yazar, tarihçi, edebiyat tarihçisi, müzeci, mutasavvıf ve Osmanlı Devleti'ne 33 yıl boyunca çeşitli görevlerde hizmet etmiş olan Mahmut Kemal İnal 1957 yılında vefat etmiş Merkezefendi Mezarlığına defnedilmiştir (Akün, 2000, 249-262).

Tarih boyunca hat sanatı ve hattatlarla ilgili ilmi çalışmalar yapılmış, hattatlara dair kitaplar yayımlanmıştır. Konumuzun kaynağı olan *Son Hattatlar* kitabına gelmeden önce Osmanlı'da neşredilmiş öne çıkan bazı çalışmalardan kısaca bahsedebiliriz. Gelibolulu Mustafa Ali Efendi tarafından Sultan III. Murad döneminde 1587 yılında kaleme alınan ve Hoca Sâdeddin Efendi'ye ithaf edilen *Menakıb-ı Hünerveran*'da 1591 tarihine kadar olan hattatlar zikredilmiştir. İbnüle-

min M. Kemal çeşitli kaynaklarda bulunan yazmaları karşılaştırarak Âli Mustafa'nın hayatı, eserleri ve şahsiyeti hakkında önemli bir inceleme ile 1926'da eserin tenkitli neşrini hazırlamış, daha sonra ise Müjgân Cunbur, 1982 yılında İbnülemin Mahmud Kemal'in neşrini esas alarak eseri günümüz Türkçesine çevirmiştir (Nuhoğlu, 2004, s.110-111). Diğer bir çalışma; XVII. yüzyılda Sultan IV. Murad'a sunulmuş olan Nefeszâde İbrahim'in kaleme almış olduğu *Gülzar-ı Savab* isimli kitaptır. Sonraki dönemlerde Kilisli Rifat Bilge tarafından 1938'de tertip ve tashih edilerek neşredilmiştir (Nuhoğlu, 1996, s.260). Hattatlara dair yazılan bir diğer kitap ise Suyolcuzaâde Mehmed Necib Efendi'nin *Devhatü'l-Küttâb* isimli eseridir. 1737 yılında Bab-ü's-Sa'de ağasının muhasibi İsmail Ağa'nın teşvikiyle yazılmış ve bu seneye kadar yaşamış hattatların biyografilerine yer verilmiştir. Kilisli Muallim Rifat 1942'de Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan nüshayı (Emanet Hazinesi, nr. 1232/3) esas alarak bu eseri günümüz Türkçesine çevirmiştir (Serin, 2010, s.2). Osmanlı'da bu üç kitaptan sonra hattatlarla ilgili yazılmış en kapsamlı bir diğer eser Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi'nin 1759-60 yılında tamamladığı *Tuhfe-i Hattatin* isimli kitabıdır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in yazarın hayatı ve eserleri hakkındaki ilavesiyle harf inkılabının arkasından 1928 yılında -eski harflerle son kitap olarak- basılmıştır (Derman, 2012, s. 353). Bu kitap Mustafa Koç takdimiyle 2014 yılında tekrar yayımlanmıştır. Ayrıca Hakkazâde Mustafa Hilmi Efendi'nin *Mizanü'l-Hat*, Şeyhülislam Sadettin Efendi'nin *Defter-i Paki Erbabı Daniş*, Hattat Müfti Mehmet Şem'i Efendi'nin *Tezki-retü'l-Hattatin*, Habib Efendi'nin *Hat ve Hattatan ve Eğinli Süleyman Efendi'nin Mir'at-ı Hattatin*, Gazanfer Ağa Müzesi müdürü İsmail Baykal'ın *Enderunlu Sanatkârlar ve Hocaları* ile Nurullah Tilgen'in *Eyüplü Hattatlar* isimli kitaplar da yine hattatlara dair yazılan önemli kaynak eserlerdendir.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in (1871-1957) kaleme almış olduğu *Son Hattatlar* kitabı 1955 yılında Marif Vekaleti Yayınevinde Ankara'da neşredilmiştir. Kitabın ikinci baskısı 1970'te Milli Eğitim Basımevinde İstanbul'da ve üçüncü baskısı Uğur Derman'ın takdimiyle 2021'de Ketebe Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Cumhuriyet devrinde yazılan ve neşredilen *Son Hattatlar*, *Tuhfe-i Hattatin* isimli kitabın bıraktığı tarihten itibaren Osmanlı hattatlarını

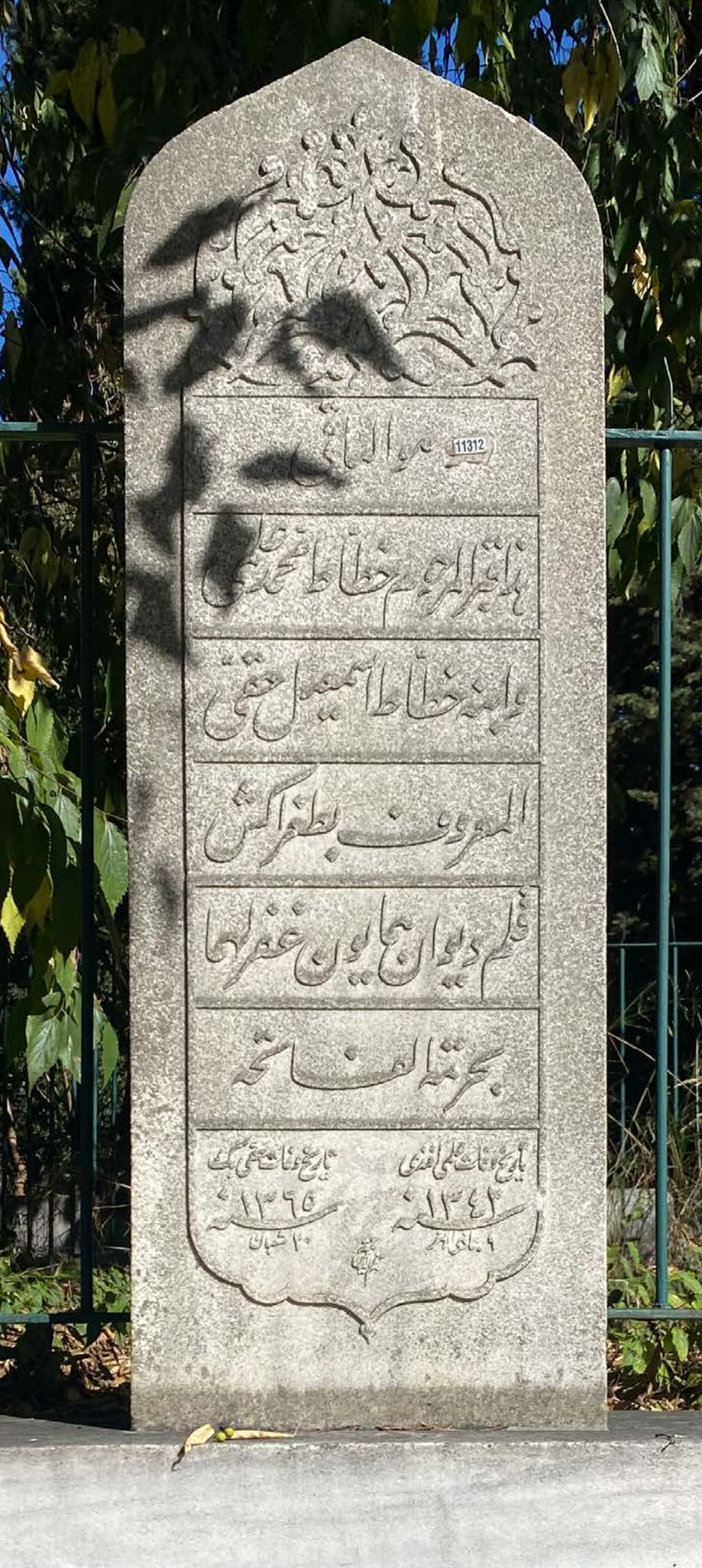
inceleyerek *Tuhfe-i Hattatin* kitabının tamamlayıcısı mahiyetinde görülmektedir.

İbnülemin'in bu çalışmasında başlıklarda 331 hattat ismi geçmektedir. Hattatları; 1. *Sülüs, nesih ve celî hattatlar* (207 hattat), 2. *Ta'lik hattatları* (58 hattat), 3. *Rık'a hattatları* (30 hattat) ayrıca ilave olarak 4. *Zeyl-sülüs* (26 hattat) ve 5. *zeyl-Ta'lik hattatları* (10 hattat) başlıklarında gruplandırmıştır. Bu başlıklarda geçen isimlerden tekrar edilenler ve başlıkta ismi geçmeyip metin içerisinde bahsedilen hattatlar da mevcuttur. Uğur Derman'ın takdimiyle yayımlanan son baskısında bazı düzeltme ve eklemelere yer verilmiştir.

İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786-2009) isimli bu çalışmada *Son Hattatlar* kitabında zikredilen hattatların içerisinde İstanbul'da defnedildiği belirtilen isimler tespit edilmiştir. Zikredilen eserde başlıklarda adı geçen 331 hattattan 162'sinin İstanbul'a defnedildiği ortaya çıkmıştır. İstanbul'da medfun olduğu bilinen 162 hattatın isminin bulunduğu bir liste hazırlanmış, İstanbul'da yaşamış fakat defin yeri zikredilmeyen hattatlar hazırlanan listeye dâhil edilmemiştir.

"İstanbul'da Medfun Hattatlar Listesi" hattat isimlerine göre alfabetik olarak sıralandırılmış; 1. Hattatın Adı / Vefat Tarihi, 2. Defnedildiği Mezarlık İsmi / Semti ve 3. İlave Bilgi başlıklarından oluşmaktadır. İlk başlıkta hattat isimleri ve parantez içerisinde vefat tarihleri belirtilmiş, ikinci başlıkta defnedildikleri mezarlık ve semt adları verilmiş, eğer hattat bir mezarlıkta medfun değil ise sadece kaynakta tarif edilen semtin adı belirtilmiştir. Üçüncü başlık olan ilave bilgi içeriğinde ise tespit edilen güncel bilgiler, değişen mezarlık ve hazire isimleri, bugün mevcut olmayan kabristanlar, tarif edilen medfen mahalli, vefat günü, kabir taşı yazısının hattatı ile yazı çeşidi ve eğer biliniyorsa vefat günü, nerde ve ne sebeple vefat ettiği belirtilmiştir. Bazı mezarlık, hazire ve dergâh isimlerinde bugün değişiklikler tespit edilmişse de listede kaynaklarda geçtiği şekilde isimlendirilmiş ilave bilgi kısmında güncel isimler eklenmiştir. *Son Hattatlar'da* başlıklarda adı geçen hattatlardan defin yeri belli olanların isimlerinden oluşan listeye eserinin yayımlandığı tarihten sonra vefat eden hattatlar da dâhil edilmiştir.

Görsel 8
İsmail Hakkı
Altunbezer Mezar
Taşı, Karacaahmet
Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

İSTANBUL'DA MEDFUN HATTATLAR LİSTESİ

No	Hattatın Adı / (Vefat Tarihi)	Defnedildiği Mezarlık / (Semt)	İlave Bilgi
1	Abdülkadir Efendi (ö.1896)	II. Mahmud Türbesi Haziresi; (Çemberlitaş, Fatih)	Vaniköy'deki yalısında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 43) Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 1.
2	Abdülkadir Efendi (ö. 1923)	Murad-ı Buhârî Dergâhı Haziresi; (Nişanca, Eyüp)	Dergâhın şeyhi olan babasının irtihali üzerine tayin olunmuş, vefatından sonra dergâhın haziresinde babası Şeyh Süleyman Efendi'nin yanına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 491) Murad-ı Buhârî Dergâhı bugün Şeyh Murat Tekkesi olarak bilinmektedir.
3	Abdülkadir Hamdi Efendi (ö. 1795)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Şeyh Hamdullah'ın yakınında medfundur. (İnal, 1970, s. 29)
4	Abdülkadir Kadri Şeker (ö. 1942)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Karacaahmet Mezarlığında Harmanlık'tan Miskinler'e giden yolun sağ tarafında kamus mütercimi Asım Efendi'nin civarına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 494)
5	Abdülkadir Saynaç (ö. 1967)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	Edirnekapı Mezarlığına defnedilmiştir.
6	Ahmed Arifi Paşa (ö. 1895)	Bostan İskelesi Kabristanı (Eyüp)	Cağaloğlu'ndaki konağında verem hastalığından vefat etmiştir. Babası Haricîye nazırı Mehmed Şekib Paşa'nın yanında medfundur. Mezar taşı kitabesi metni şöyledir: "Hüve'l-Bâki efahim-i vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeden meclis-i mahsus-ı vükelâya memur iken irtihali baka eden sadr-ı esbak merhum ve mağfur cennet mekân Ahmed Arifi Paşa ibn-i Mehmed Şekib Paşa'nın ruhiçün rızâen lillahi teâlâ el-Fâtiha 18 Cemaziyelahir 1313 yevmi pencüşenbih" (İnal, 2021, s. 499) Bostan İskelesi Kabristanı bugün mevcut değildir.
7	Ahmed Râkım Efendi (Küçük Râkım) (ö. 1865-66)	Şeyh Vefa Tekkesi Haziresi (Vefa, Fatih)	Uğur Derman h. 1279'da vefat ettiğini belirtmiştir. (İnal, 2021, s. 231)
8	Ahmed Ziya Bey (ö. 1938)	Silivrikapı Mezarlığı (Zeytinburnu)	18 Nisan 1938'de vefat etmiştir. M. Kemal İnal; cenazesinde bulunmak üzere Beyazid Camii'ne giderken şu mısra sanih oldu, "alem-i fennin ziyası kalmadı" demiştir. (İnal, 1970, s. 474) Silivrikapı Mezarlığı bugün Silivrikapı ve Ayvalık Mezarlıkları olarak bilinmektedir.
9	Alaeddin Bey (ö. 1887)	(Eyüp)	Eyüp Şah Sultan Dergâhı karşısındaki kabristana defnedildiği belirtilmiştir fakat bugün böyle bir mezarlık bulunmamaktadır. (İnal, 1970, s. 39)
10	Ali Alparslan (ö. 2006)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	24 Ocak 2006'da vefat etmiştir.
11	Ali Fuat Bey (ö. 1885)	Süleymaniye Camii Haziresi (Fatih)	29 Temmuz 1885'te vefat etmiştir. Sadr-ı esbak Ali Paşa'nın oğlu olup, babasının yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabesi metni şöyledir: "Hüve'l-Bâki Sadr-ı esbak merhum Seyyid Mehmed Emin Ali Paşa'nın nec-li kebiri olup vergi emini iken irtihali-i dâr-ı beka eyleyen Seyyid Ali Fuat Bey Efendi'nin ruh-i şerifiçün rızâen lillah el-Fâtiha 16 L (Şevval) sene 1302" (İnal, 2021, s. 504)
12	Ali Haydar Bey (ö. 1870)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	28 Haziran 1870'te vefat etmiştir. Kabir kitabesinin talebesi Sâmi Efendi tarafından yazıldığı belirtilmiştir (Derman, 1989, s. 396). Mezar taşındaki kitabesi: "Hüve'l-Bâki vasil-ı rahmet-i hak sadr-ı esbak Melik Muhammed Paşazâde Abdülkadir Bey Efendinin necl-i mükerremi ve esbak daru'l-Hilafeti'l-İlmiye kadısı Reisü'l-Hattatın Ali Haydar Beyefendi ruhiçün Fâtiha 1287" Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 2.
13	Ali Paşa (ö. 1871)	Süleymaniye Camii Haziresi (Fatih)	7 Eylül 1871'de Bebek'teki yalısında vefat etmiştir. Mezar taşı kitabesi metni şöyledir: "Def'a-i hamise-i sadârette irtihali-i dâr-ı beka eyleyen Mehmed Emin Ali Paşa'nın ruhiçün Fâtiha 21 Cemaziyelahir 1288" (İnal, 2021, s. 497)
14	Ali Rıza Efendi (ö. 1905)	Selimiye Dergâhı Haziresi (Üsküdar)	Selimiye Dergâhı Haziresinde medfundur.

Görsel 3
Bakkal Arif Efendi
Mezar Taşı Kitabesi,
Edirnekapi Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

15	Ali Ulvi Efendi (ö. 1853)	Üsküdar Kabristanı (Üsküdar)	Bugün bu isimde bir kabristan bulunmamaktadır.
16	Ali Vasfi Efendi (ö. 1837)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Şeyh Hamdullah'ın yakınında medfundur. (İnal, 1970, s. 44)
17	Aliyyül Misrî Efendi (ö. 1828)	(Fatih)	Fatih At Pazarını Çırcır Caddesine bağlayan yerin sağ tarafındaki kabristanda medfundur. Mezar taşındaki kitabe: "Hüve'l-Bâki A'lemü'l- Ulemai'l- Mu- hakkîn ve reisi'l-Hattâin merhum ve mağfurun-leh es-Seyyid eş-Şeyh Aliyy- yü'l-Misrîyyü'l-Kemalî aleyhi'r-Rahmetü'l-Bârî hazretlerinin ruhiçün el-Fâtiha 15 N (Ramazan) 1243." (İnal, 2021, s. 56)
18	Arif Efendi (ö. 1826)	Sinan Paşa Medresesi Haziresi (Beyazıt, Fatih)	Divanyolu'nda Sedefçilerdedir. Babası Arabzâde Ataullah Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Bâki kudemâ-yi ulemâ-yı izamdan arif-i billah, vâkıf-ı esrar-ı İlah sâbika Şeyhülislam ve müfti'l-enam Arabzâde el-Hâc Mehmed Arif Efendi hazretlerinin ruh-i pür- fütuhlarına el-Fâtiha 1241" (İnal, 2021, s. 388)
19	Arif Hikmet Bey (ö. 1918)	Kocamustafapaşa Camii Haziresi (Fatih)	13 Kasım 1918 tarihinde bir müddetten beri muzdarip olduğu veremden vefat etmiştir. (https://www.ketebe.org/en/artist/arif-hikmet-bey-155)
20	Aşir Efendi (ö. 1804)	Molla Gürâni Kabristanı (Fatih)	Cenazesi önce Eminönü civarındaki Bahçekapı'da kendi adıyla anılan kü- tüphanenin haziresine defnedilmiş, daha sonra Molla Gürâni Kabristanına nakledilmiştir. Mezar taşı Fındıkzâde'deki Pîrî Mehmed Paşa Dergâhı Hazire- sindedir. (İpşirli, 1989, s. 8) Celî Ta'lik Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hü- ve'l-Hallaku'l-Bâki Reisülküttab-ı esbak el-Hâc Mustafa Efendi merhumun necl-i ekremleri sâbika şeyhülislam ve müfti'l-Enâm merhum ve mebrur el-Hâc Mustafa Âşir Efendi ruhiçün el-Fâtiha 25 Ş. (Şaban) 1219 Hamis"
21	Ataullah Efendi (ö. 1910)	Kulekapısı Mevlevihanesi Haziresi (Karaköy, Beyoğlu)	Mevlevihanede babası Kulekapısı Mevlevihanesi şeyhi Seyyid Mehmed Kudre- tullah Dede Efendi'nin lahdine defnolunmuştur. (İnal, 1970, s. 507) Kulekapısı Mevlevihanesi bugün Galata Mevlevihanesi olarak da bilinmektedir.
22	Ayşe Sütûde Hanım (ö. 2009)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Eyüp Sultan Mezarlığına defnedilmiştir (İnal, 2021, s. 612).
23	Aziz Bey (ö. 1918)	Selimiye Dergâhı Haziresi (Üsküdar)	Babası Pertev Paşazâde Ahmet Cemalüddin'in kabrine defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 513) Aziz Bey'in hicri vefat tarihi kitapta 1337 olarak verilmiştir. Mila- diye göre bu tarih 1333 olmalıdır.
24	Bahaeddin Ersin (ö. 1959)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	10 Temmuz 1959'da vefat etmiştir.
25	Bakkal Arif Efendi (Filibeli) (ö. 1909)	Edirnekapı Mezarlığı -Necatibey (Eyüp)	17 Eylül 1919'da vefat etmiştir. Mezar taşındaki kitabe: "Küllü men aleyhâ fân Allahu sübhânehû ve teâlâ meşahir-i hattatinden Filibevî el-Hâc Ârif Efendi ku- luna rahmet ve mağfîret eyleye el-Fâtiha 2 Ramazan 1327 yevm-i Cuma ketebehu Mustafa Râkım ibnü'l-Merhum ve tilmizihi" (İnal, 2021, s. 67) Mezar taşı kita- besini Sami Efendi tarafından tashih edilmiş, 2004'te Süleyman Berk tarafından varaklanarak kırık olan imza kısmı da tamir edilmiştir (Demir, 2017, s. 32). Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 3.
26	Behçet Efendi (ö. 1857)	Sinan Paşa Medresesi Haziresi (Beyazıt, Fatih)	Sedefçilerde Sinan Paşa Türbesi önünde medfundur. (İnal, 2021, s. 601)
27	Burhaneddin Efendi (ö. 1930)	Heybeliada Kabristanı (Heybeliada)	4 Mart 1930'da vefat etmiştir.
28	Cemaleddin Efendi (ö. 1884)	Haydarpaşa Kabristanı (Kadıköy)	Günümüzde Haydarpaşa Kabristanı isimli bir mezarlık bulunmamaktadır.
29	Cemil Paşa (ö. 1872)	Mustafa Reşit Paşa Tür- besini (Beyazıt, Fatih)	Bükreş dönüş yolunda trende füc'eten vefat etmiş, Okçularbaşı'nda babasının türbesine defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 705)

Görsel 4
Emin Yazıcı Kabri,
Eyüp Sultan Mezarlığı

(Fotoğraf: Habil
İnanç/2022)

30	Cevdet Efendi (ö. 1786)	İsmail Ağa Camii Haziresi (Fatih)	Babası Mehmed Behçet Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>Merhum ve mağfurun-leh hâcegân-ı Divân-ı Hümâyün'dan mukabele-i süvari iken azim-i kurb-ı Rahmânî ve hatt-ı ta'likte İmad-ı sâni olan Behçetzâde Mustafa Cevdet Efendi ruhiçün rizaenlillah el-Fâtîha 27 R (Rebiyülahir) 1201</i> " (İnal, 1970, s. 528)
31	Çarşambalı Arif Bey (ö. 1892)	Yavedûd Kabristanı (Defterdar, Eyüp)	Mezar taşındaki kitabe: <i>"Hüve'l-Bâki Allahu subhanehü ve Teâlâ Mektubî-i Malye Mukabelecisi meşahir-i hattatinden mekârim-i ahlâk ile mevsuf muhibb-i âl-i abâ el-Hâc Arif Bey kuluna ve bilcümle müminin ve müminâta rahmet eyleye âmin sene 1310</i> " (İnal, 2021, s. 63)
32	Çırcırlı Ali Efendi (ö. 1902)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Mezar taşı kitâbesi Ferid Bey tarafından yazıldığı hâlde yaptırılmadığı ve Karacaahmet Mezarlığında, Tunusbağı'ndan Karacaahmet Türbesine giden caddenin sol tarafına defnedildiği belirtilmiştir. (Derman, 1989, s. 389) <i>Son Hattatlar'da</i> 1906'da vefat ettiği belirtilmiş olsa da Uğur Derman, ellerine geçen taşa oyulmamış mezar taşı kitabesinde 7 Temmuz 1902 tarihinde vefat ettiğinin kayıtlı olduğunu belirtmiştir. (Derman, 2019, s. 387)
33	Elif Efendi (ö. 1927)	Hasırizâde Dergâhı Haziresi (Sütlüce, Beyoğlu)	Hasırizâde Dergâhı bugün Elif Efendi Dergâhı olarak bilinmektedir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>"Hû Hâzâ kabru'l-âlimi'r-Rabbânî ve'l-ârifî's-Samadânî Şeyhî't-Tarikati ve ma'deni'l-Hakikati Mehmed Elif bin eş-Şeyh Ahmed Muhtar eş-Şehir bi-Hasırizâde rahimehumallâh 28 Cemâziyelâhır sene 1345, Kâmil."</i>
34	Emin Bey (ö. 1809)	(Eyüp)	Eyüp Camii civarında validesi Hafize Hanım'ın yanında defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 533)
35	Emin Paşa (ö. 1908)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Soğuk bir günde Yakacık'tan dönüşünde zatürreye tutularak bir hafta sonra Mercan Mahallesindeki hanesinde vefat etmiştir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: (Kabrinin etrafındaki parmaklığın başına konulan küçük taşa) <i>"Hüve'l-Gafur ahyar-ı ümmetten Seyyid Mehmed Emin Paşanın kabridir"</i> (İnal, 2021, s. 512)
36	Esad Bey (ö. 1907)	(Eyüp)	Hiz. Halid Türbesi civarına defnolunmuştur. (İnal, 1970, s. 697)
37	Esmâ İbret Hanım (XVII. yüzyıl)	Murad-ı Buhârî Dergâhı Haziresi (Nişanca, Eyüp)	Eşi Mahmud Celaledin'in yanında medfundur. Murad-ı Buhârî Dergâhı bugün Şeyh Murat Tekkesi olarak bilinmektedir.
38	Ferid Paşa (ö. 1875)	II. Mahmud Türbesi Haziresi (Çemberlitaş, Fatih)	Hicri 2 Muharrem 1292'de miladi 7 Mart 1875'te vefat etmiştir.
39	Feyhaman Duran (ö. 1970)	Edirnekapı Mezarlığı (Sakızağacı) (Eyüp)	6 Mayıs 1970'de vefat etmiştir.
40	Hadi Paşa (ö. 1893)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Rumi 18 Teşrinisani 1309 miladi 30 Kasım 1893'te vefat etmiştir.
41	Hamdi Yazır (El-mahlı) (ö. 1947)	Sahrayı Cedid Kabristanı (Kadıköy)	27 Mayıs 1947'de vefat etmiştir.
42	Hamdi Yavuzvarnalı (ö. 1959)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	24 Mayıs 1959'da vefat etmiştir.
43	Hamit Aytaç (ö. 1982)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	18 Mayıs 1982'de vefat etmiş, Şeyh Hamdullah'ın yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 6.
44	Hasan Hilmi Efendi (ö. 1900?)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Üsküdar'da Divitçiler'de Kadasker Ahmed Efendi Mahallesi imamı iken tahminen hicri 1318'de vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 579)
45	Hasan Hüsnü Efendi (Karinabadlı) (ö. 1914)	Fatih Camii Haziresi (Fatih)	Hicri 3 Muharrem 1333, miladi 21 Kasım 1914'te vefat etmiştir.
46	Hasan Rıza Efendi (ö. 1920)	Rumeli Mezarlığı (Beşiktaş)	Aşiyân Mezarlığı olarak da bilinmektedir. Mezar taşı için bakınız: Görsel 7.

Görsel 10
Mehmed Hulusi Bey
Mezar Taşı Kitabesi,
Merkezefendi
Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

47	Haşim Bey (ö. 1920)	Göksu Kabristanı (Beykoz)	Göksu Kabristanı bugün Anadolu Hisarı Mezarlığı olarak bilinmektedir.
48	Haşim Efendi (ö. 1845)	Râkım Efendi Türbesi (Fatih)	Mezar taşındaki celi sülüs kitabe metni şöyledir: “ <i>Yâ Hû hâcegân-ı divân-ı hümâyundan cânib-i darbhane-i mamurede sikke-i hümâyun-u şâhâne ressamı merhum ve mağfur el-Muhtâc ilâ rabbihi'l-Gafûr el-Hâc Mehmed Haşim Efendi ruhiçün el-Fâtiha 22 C (Cemaziyelahir) 1261</i> ” (İnal, 1970, s. 129) Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 12.
49	Hilmi Efendi (ö. 1805)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Şeyh Hamdullah'ın yakınında medfundur. Eğrikapılı Hoca Mehmed Rasim'in talebelerindedir. (İnal, 1970, s. 133)
50	Hüsni Efendi (ö. 1849)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Hicri 7 Ramazan 1265 miladi 27 Temmuz 1849 tarihinde Sadrazam Reşid Paşa'nın konağında iftarda bulunarak evine dönüşte füc'eten vefat ettiği belirtilmiştir (İnal, 2021, s. 152).
51	Hüsni Efendi (ö. 1911)	Eyüp Sultan Mezarlığı - <i>Kırkmerdiven</i> (Eyüp)	Kırk Merdiven Kabristanında medfundur. Kırk Merdiven Eyüp Sultan Mezarlığının bir kısmına verilen isimdir. (İşli, 1995, s. 7-8)
52	İbrahim Efendi (ö. 1902)	(Üsküdar)	Üsküdar'da Harmanlık'ta Seyyid Ahmed Deresi'ne giden yolda sağ taraftadır. (İnal, 1970, s. 560)
53	İbrahim Sükûti Efendi (ö. 1834)	(Edirnekapı, Eyüp)	Edirnekapı La'li Çeşmesi civarında medfundur. Mezar taşındaki kitabe metni şöyledir: “ <i>Hüve'l-Hayyu'l-Bâki kudvetü'l-Hattatin ve'r-Râkımın ve umdetü'l- -Es'atizü'l-Âmilîn âlimü'l-Esrari sahibü'l-Âsâri rahmetüllâhu Teâlâ aleyhi'l-Gaffâr hattat es-Seyyid İbrahim Sükuti Efendi ruhiçün Fâtiha sene 1250 ketebehu damad el-Merhum</i> ” (İnal, 1970, s. 147)
54	İhsan Bey (ö. 1937)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	Hicri 16 Ramazan 1356 miladi 20 Kasım 1937'de vefat etmiştir.
55	İlmi Efendi (ö. 1923)	(Üsküdar)	Karacaahmed'te oğlu İsmail Hakkı Altunbezer'in kabrinde metfundur. Celi ta'lik kitabesi Necmeddin Okyay tarafından yazılmıştır (Derman, 2020, s. 103)
56	İsmail Hakkı Altunbezer (ö. 1946)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	19 Temmuz 1946'da kanser hastalığından vefat etmiştir. Kabri Tunusbağı yolundadır. (Derman, 1989, s. 543-544) Necmeddin Okyay İsmail Hakkı Bey ve babası için ortak olan mezar taşı kitabesini celi ta'lik ile yazmış, kitabe 1957'de yerine konmuştur. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: “ <i>Hüve'l-Bâki Hâzâ kabri'l-merhûm hattat Mehmed İlmi ve ibnihû hattat İsmail Hakkı el-ma'rûf bi-tuğrakeş-i kalem-i divân-ı hümâyûn, gufira lehumâ bi-hürmeti'l-fâtiha Târih-i vefât-ı İlmi Efendi, sene 1342, 9 Cumâdelâhira Târih-i vefât-ı Hakkı Bey, sene 1365, 20 Şâban Nemekahu Necmeddin</i> ” Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 8.
57	İsmail Zühdi Efendi (ö. 1806)	Edirnekapı Mezarlığı - <i>Necatibey</i> (Eyüp)	Baş taşı celi sülüs, ayak taşı celi ta'lik hattıyla kardeşi Mustafa Râkım tarafından yazıldığı gibi manzum kitâbenin metni de ona aittir. Celi sülüs Mezar taşı kitabe metni şöyledir: -baş kısmı “ <i>Rahmetullahu teâlâ kâtibü's-Sarayı's-Sultani ve hâzinü kelâmî'r-Rabbânî reisü'l-Hattatin merhum İsmail Zühdi Efendi ruhiçün Fâtiha 1221 ketebehu Râkım el-Maruf bi'l-Ahi'l-Merhum.</i> ” -ayakucu kısmı “ <i>Ruhiçün lillahi'l-Fâtiha dirîga hoş-nüvisân-ı zamânın Zühdi-i üstâd vefat etti kim âsârıyla zeynolunmuştu her mahfil kalem dūd-i dilin kaldı mürekkep yazdı târihin kuburu eyledi hattat Zühdi ah kim menzil</i> ” (İnal, 2021, s. 372) Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 9.
58	İsmet Bey (ö. 1897)	Sancaktar Hayreddin Dergâhu Haziresi (Samatya, Fatih)	Babası İhtisab Nezareti başkatibi Mehmet Hasib Efendi'nin yanında medfundur. (İnal, 2021, s. 528) Sancaktar Hayreddin Dergâhu bugün Sancaktar Hayreddin Camii olarak bilinmektedir. Hazire kısmı caminin bulunduğu sokaktadır.
59	İzzeddin Bey (ö. 1906)	Karacaahmed Mezarlığı (Üsküdar)	Mahmud Paşa Camii civarındaki konağında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 527)

Görsel 12
Mustafa Râkım Efendi
ve Haşım Efendi Ka-
birleri, Rakım Efendi
Türbesi

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

60	Kâmil Akdik (ö. 1941)	Eyüp Sultan Mezarlığı -Gümüştuyu (Eyüp)	23 Temmuz 1941'de vefat etmiş, Gümüştuyu Kabristanına defnedilmiştir. Gümüştuyu, Eyüp Sultan Mezarlığının bir kısmına verilen isimdir. Celî sülüs kitâbesini oğlu Ressam Şeref Akdik yazmıştır. (İşli, 1995, s. 7-8)
61	Kâmil Bey (ö. 1857)	Aziz Mahmud Hüdaî Dergâhı Haziresi (Üsküdar)	Türbe önünde medfundur. (İnal, 1970, s. 575)
62	Kâmil Paşa (ö. 1879)	Haydarpaşa Kabristanı (Kadıköy)	Bugün böyle bir mezarlık ismine rastlanmamaktadır.
63	Kayışzâde Osman Nuri Efendi (ö. 1894)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Mezar taşındaki kitabe: "Hüve'l-Bâki yüz yedinci Mushaf-ı şerifin sure-i Yusuf'taki ersilme me'anâ gaden yerta'ayet-i kerimesine kadar tahrir eden ve teravih namazını kıldırır iken esnâ-yı rükuda vefat eden meşahir-i hattat ve muallim-i sıbyandan Burduri Kayışzâde el-Hâc Hafız Osman Efendi'nin ruhiçün rızaen lillah Fâtiha 4 Ramazan 1311 yevm-i pazartesi" (İnal, 2021, s. 210)
64	Kazasker Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876)	Tophane Kadiriye Tekkesi Haziresi (Tophane, Beyoğlu)	Kadiriye Tekkesi bugün Hacı Piri Camii olarak bilinmektedir. Mezar taşı Muhsinzâde Abdullah Bey tarafından yazılmıştır. Mezar taşındaki kitabe: "Hüve'l-Hayyu'l-Kadîr nakîbü'l-Eşraf ve reisü'l-Ulema ve'l-Hattatın cenab-ı pir İsmail-i Rumî -kuddise sırruh- evladından ve Mehmed Can hazretleri hulefasından imam-ı evvel-i cenab-ı tâc dâr-i ve dört defa Rumeli sadâreti ve meclis-i vâlâ âzalığı menasıbı ve meclis-i hâs-ı vükelâya memur iken azim-i tekyegâh-ı beka olan serfiraz-ı erbâb-ı fezail ve kemâlâtan ve tarikat-ı nakşebendiye küberasından camiu'l-Riyasat es-Seyyid el-Hâc Mustafa İzzet Efendi -kuddise sırruh- hazretlerinin kabr-i münevverleridir 27 L (Şevval)1293 ketebehu Muhsinzâde Abdullah min tilâmiz-i müşarun ileyh"
65	Kebecizâde Hafız Mehmed Vasfi Efendi (ö. 1831)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Haziran 1831'de vefat etmiştir.
66	Kemal Batanay (ö. 1981)	Feriköy Mezarlığı (Şişli)	22 Haziran 1981'de vefat etmiştir.
67	Kıbrısizâde Hakkı Efendi (ö. 1862)	Kocamustafapaşa Camii Haziresi (Fatih)	Mezar taşı kitabesi talebesi Sami Efendi tarafından celî sülüs ile yazılmıştır. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Mekke-i Mükerreme pâyelilerinden olup şair ilm-ü kemal ile mevsuf ve talim-i hatt-ı ta'lik ile maruf arif-i billah ve muhib-b-i hanedân-ı Resulullâh olan tarik-i sa'diye meşâyihinden İsmail Hakkı Efendi rahmetullahı aleyh 1279 ketebehu Sami" (İnal, 1970, s. 548)
68	Laz Ömer Vasfi Efendi (ö. 1825)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Şeyh Hamdullah'ın yakınında medfundur. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâki enderun-ı hümâyun hocası merhum ve mağfur el-Muhtaac ilâ rahmeti rabbihü'l-Gâfir Şeyhü'l-Hattatın Trabzonî Ömerü'l-Vasfi Efendi'nin rûh-ı şerifiçün ve cemi'i ehl-i imanın ervahına lillahi'l-Fâtiha 91 Ş. 1240 nemekahu'l-Fakir Ömer Hilmi çırağı'l-Merhum" (İnal, 2021, s. 215)
69	Macid Ayrıl (ö. 1961)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	17 Mart 1961'de vefat etmiştir. Karacaahmet Sultan Mezarlığına defnedilmiştir. (İnal, 2021, s. 162)
70	Sultan II. Mahmud (ö. 1839)	II. Mahmud Türbesi (Çemberlitaş, Fatih)	28 Haziran 1839'da vefat etmiştir.
71	Mahmud Bedreddin Yazır (ö. 1952)	Sahrayı Cedid Kabristanı (Kadıköy)	Sahrayı Cedid Kabristanına defnedilmiştir.
72	Mahmud Celaleddin (ö. 1829)	Murad-ı Buhârî Dergâhı Haziresi (Nişanca, Eyüp)	Murad-ı Buhârî Dergâhı bugün Şeyh Murat Tekkesi olarak bilinmektedir. Şeyhü'l-İslam Veliyyüddin Efendi (ö. 1182/1768) de burada medfundur. (Tanman, 2010, s. 62-64)
73	Mahmud Celaleddin Paşa (ö. 1898)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	Hicri 6 Ramazan 1316 miladi 18 Ocak 1899'da vefat etmiştir.

هذا قبر المرحوم الحاج عمر وصفي

الاستاذ بنو لي الخطيب

بجامع المحفوظات في الخرقة

الشرقية النبوية والاساتاذ

في المخطوطات المستنوعة

وابوه المرحوم ايوب صبري

وانته المرحومة فاطمة الزهراء

في جنينها كانتا محيطتان في

الحرمات رحم الله رحمة واسعة

لله الفاتح يوم ١٣٥٧
١٣٥٧

74	Mehmed Abdülaziz Rifâî (ö. 1934)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	16 Ağustos 1934'te Fatih Çarşamba'da vefat etmiş, Edirnekapı mezarlığına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 72)
75	Mehmed Ali Efendi (ö. 1915)	(Üsküdar)	Miskinler civarındadır. (İnal, 1970, s. 210)
76	Mehmed Bahir Efendi (ö. 1865)	Kaşgârî Dergâhı Haziresi (Eyüp)	Kaşgari Dergâhı önünde medfundur. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: “ <i>Ya Hazret-i Mevlânâ Şeyhü'l-Hattatın enderun ta'lik hocası merhum ve mağfur el-Muhtâc ilâ rahmeti'l-Gafûr es-Seyyid Mehmed Bahir Efendi'nin ve cemî' ehl-i imanin ervahına Fâtiha 12 Ra (rebiülevvel) 1281</i> ” (İnal, 2021, s. 397)
77	Mehmed Emin Yazıcı (ö. 1945)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Emin Dede 1,5 yıl felçli yaşadıkdan sonra 3 Şubat 1945'te vefat etmiş, Ağabeyi Ömer Vasfî Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabesi Hüseyin Kutlu tarafından celî sülüs ile yazılmıştır (Şahin, 2019, s. 26). Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 4. Kitapta vefat tarihi hicri 1364 olarak verilmiştir. Miladiye göre bu tarihin 1362 olması gerekmektedir.
78	Mehmed Esad Yesârî (ö. 1798)	(Fatih)	Fatih'in Gelenbevî semtindeki Tûtî Abdüllatif Efendi Medresesi'nin haziresine gömüldüyse de elli bir yıl sonra yanına defnedilen oğlu Mustafa İzzet Efendi'ninkiyle beraber kabirleri tahminen, 1925 yılında onarılıp genişletilen yolun altında kalmış ve kaybolmuştur. Mezar kitabeleri ise Fâtih Camii haziresine taşınmıştır. (Derman, 2013, s. 486-487) Mezar taşı kitabe metni şöyledir: -kabrin pencere hâlinde bulunan mahallinin üstündeki kitabe “ <i>Küllü nefsin zâikatü'l-mevt merhumân ve mağrurün lehümâ Tutî Abdüllatif ve üstadı Ekrem el-Hâc Mehmed Esadü'l-Yesârî Efendi ruhiçün el-Fâtiha</i> ” -kabir taşındaki kitabe “ <i>Hüve'l-Bâki üstad-ı ekrem merhum ve mağfurun leh hattat el-Hâc Mehmed Esadü'l-Yesârî Efendi ruhiçün el-Fâtiha fi 12 B sene 1213</i> ” Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 16.
79	Mehmed Fehmi Efendi (ö. 1915)	Maçka Mezarlığı (Beşiktaş)	Kitapta vefat tarihi hicri 1337, miladi 1910 olarak kaydedilmiştir. Fehmi Efendi'nin 5 Şubat 1915'te mesane kanserinden vefat ettiği bilinmektedir. Hicri olarak 1333-34 yıllarına tekabül etmektedir. (Derman, 1995, s. 296-297)
80	Mehmed Hulusi Efendi (ö. 1874)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Mezar taşı kitabesi öğrencisi ve yeğeni Şevki Efendi tarafından celî sülüsle yazılmıştır. Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 10.
81	Mehmed Hulusi Yazgan (ö. 1940)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	Mezarı kayıptır.
82	Mehmed İzzet Efendi (ö. 1903)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	İki seneden beri kalp hastalığından muzdarip olduğu hâlde Cihangir'deki evinde vefat etmiştir. Mezar taşındaki celî sülüs kitabe: “ <i>Hüve'l-Bâki mekteb-i sultani hüsn-i hat muallimi hattat-ı şehîr Mehmed İzzet Efendi'nin ruhuna Fâtiha 18 Şevval 1320</i> ” (İnal, 2021, s. 151)
83	Mehmed Nazif Bey (ö. 1913)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	Göğsünden ve kalbinden muzdarip olduğu hâlde nüzul isabet ederek 8 Mart 1913'te vefat etmiştir. Mezar taşı bulunmamakta ve kabrinin yeri bilinmemektedir. (Kayhan, 2007, s. 5)
84	Mehmed Said Bey (ö. 1922)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Babası Şevki Efendi'nin yanında medfundur. (İnal, 1970, s. 353)
85	Mehmed Şevket Pektaş (ö. 1969)	Silivrikapı Mezarlığı (Zeytinburnu)	Silivrikapı Mezarlığı bugün Silivrikapı ve Ayvalık Mezarlıkları olarak bilinmektedir. Aile kabristanına defnedilmiştir. (https://www.ketebe.org/sanat-kar/mehmed-sevket-pektas-620)

86	Mehmed Şevket Vahdeti (ö. 1871)	Şeyhül-İslâm Ebüssuûd Efendi Türbesi Haziresi (Eyüp)	Düçar olduğu istiska-yı batın illetinden kurtulamayarak 13 Nisan 1871'de 38 yaşında iken vefat etmiştir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Evlad-ı Ebu-suûd'den ve mevali-i izâmdan İsazâde Sadeddin Efendi merhumun damadı teşri-fati-i divân-ı hümayun kalemi hulefasından ve erbâb-ı meariften hattat merhum ve mağfûrun-leh Mehmed Vahdeti Efendi ruhiçün Fâtiha" (İnal, 2021, s. 343)
87	Muhsinzâde Seyyid Abdullah Hamdi Bey (ö. 1899)	(Eyüp)	Birgün bahçesinde meşgul olduğu sırada felce uğrayıp dört gün sonra kalbine sirayet ettiğinden dolayı vefat etmiştir. Eyüp Sultan türbesi civarına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 20)
88	Muhyiddin İsmet Bey (ö. 1893)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Fatih civarındaki konağında 33 yaşında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 181)
89	Murtaza Elker (ö. 1969)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	9 Aralık 1969'da vefat etmiştir.
90	Musa Efendi (ö. 1933)	Heybeliada Kabristanı (Heybeliada)	12 Aralık 1933'te Heybeliada'da vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 450)
91	Mustafa Halim Özyazıcı (ö. 1964)	Kozlu Mezarlığı (Zeytinburnu)	20 Eylül 1964'te geçirdiği bir trafik kazası sonucu 30 Eylül 1964'te vefat etmiştir. Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 5.
92	Mustafa Hilmi Bey (ö. 1852)	Beyoğlu Mezarlığı (Beyoğlu)	Beyoğlu Mezarlığının Taksim Caddesinde, bugünkü Tepebaşı semtinden başlayarak Kasımpaşa'ya inen yamaçları kaplayan alanda olduğu ve günümüzde ortadan kalkmış bir mezarlık olduğu bilinmektedir (İşli, 1992, s. 80-81).
93	Mustafa İzzet Yesarîzâde (ö. 1849)	(Fatih)	Üstadın ve babası Esad Yesarî'nin nakledilmeyen kemik bakiyeleri günümüzde adı Yesarîzâde olan caddenin altında kalmıştır. Yesarîzâde'nin mezar kitabesi talebesi Ali Haydar Bey tarafından celî ta'lik hattıyla yazılmıştır. (Derman, 2013, s. 307-309) Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Bâki Yesarîzâde üsta-dî ekrem merhum ve mağfûrun leh el-Hâc Mustafa İzzet Efendi ruhiçün rızaen lillah el-Fâtiha 2 Ş (Şaban) 1265" Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 16.
94	Mustafa Râkım Efendi (ö. 1825)	Râkım Efendi Türbesi (Fatih)	Fatih Atik Ali Paşa Camii batı kısmına defnedilmiş daha sonra eşi tarafından türbesi inşa ettirilmiştir. (Detaylı bilgi için: Çobanoğlu, 2007, s. 430-431) Türbenin taşındaki celî sülüs kitabe: "Sâbika sadr-ı Anadolu ve hâzin-i kela-mü'r-Rabbani hattat Mustafa Râkım efendi ruhiçün Fâtiha 1241 ketebehu Mustafa Râkım Efendi ruhiçün Fâtiha 1241 ketebehu Mustafa Râkım" Bu kitabenin öğrencisi Haşim Efendi tarafından yazıldığı bilinmektedir (İnal, 2021, s. 223). Kabri için bakınız: Görsel 12.
95	Mümtaz Efendi (ö. 1872)	Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi (Zeytinburnu)	Hicri 18 Zilkade 1287 miladi 9 Şubat 1871'de vefat etmiştir.
96	Müşerref Çelebi (ö. 2007)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Eyüp Sultan Mezarlığında medfundur.
97	Nafi Efendi (ö. 1858)	(Eyüp)	Annesinin namına inşa ettirdiği zaviye haziresine defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 594)
98	Naili Efendi (ö. 1813)	Yavedü'd Kabristanı (Defterdar, Eyüp)	Yavedü'd kabristanı bugün Yavedü'd Camii ve Abdülvedü'd Sultan Türbesi civarındaki mezarlıktır. Kabristanın bir kısmı yol çalışmasında taşınmış veya yok olmuştur.
99	Nasih Efendi (ö. 1885)	Ramazan Efendi Dergâhı Haziresi (Fatih)	Ramazan Efendi Dergâhı günümüzde Ramazan Efendi Camii olarak bilinmektedir.

100	Nazım Efendi (XIX. yüzyıl)	(Eyüp)	Hız. Halid kabri civarında Kaşgari Abdullah Efendi Dergâhına giden yokuşun sağ tarafındadır. (İnal, 1970, s. 456)
101	Necmeddin Okyay (ö. 1976)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	5 Ocak 1976'da vefat etmiştir.
102	Nezih Bey (ö. 1908)	Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi (Aksaray, Fatih)	Hicri 28 Zilhicce 1325 miladi 1 Şubat 1908'de vefat etmiştir.
103	Niyazi Efendi (ö. 1882)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	İsmail Zühdi Efendi kabri civarındadır. (İnal, 1970, s. 607)
104	Nizameddin Efendi (ö. 1934)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Annesinin vefat ettiği gün intihar etmiş annesinin yanına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 243)
105	Nuri Korman (ö. 1951)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	12 Eylül 1951'de Beşiktaş Akaretlerdeki ikametgâhında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 207)
106	Osman Efendi (ö. 1805)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Şeyh Hamdullah'ın yakınında medfun olduğu belirtilmiştir. (İnal, 1970, s. 250)
107	Osman Enveri Efendi (ö. 1926)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	28 Ocak 1926'da vefat etmiştir.
108	Ömer Faik Efendi (ö. /1919)	Bâlâ Kabristanı (Silivrikapı, Zeytinburnu)	Faik Efendi'nin medfeninin Silivrikapı Seyyid Nizam Caddesi Bâlâ Kabristanında set üzerinde olduğu bilinmektedir. (Serin, 1995, s. 101-102) Fakat bugün bu isimde bir kabristan bulunmamaktadır. Bâlâ Süleyman Ağa Camii, Seyit Nizam Caddesinden daha içeride olup ismi geçen cadde üzerinde Silivrikapı ve Ayvalık Mezarlıkları bulunmaktadır.
109	Ömer Vasfi Efendi (ö. 1928)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Hastalığından dolayı Gureba Hastanesinde yatılı olarak tedavi olunmakta iken 25 Kasım 1928'de vefat etmiştir. Kabir taşı kitabesi celî ta'lik ile Hulusi Efendi tarafından yazılmıştır (Şahin, 2019, s. 26). Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 13.
110	Rahmi Bey (ö. 1941)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	26 Haziran 1941'de vefat etmiştir.
111	Raif Efendi (ö. 1898)	Süleymaniye Camii Ha- ziresi (Fatih)	Hicri Zilhicce 1315 miladi Nisan 1898'de vefat etmiştir.
112	Raik Efendi (ö. 1859)	Atik Valide Sultan Camii Haziresi (Üsküdar)	Cenaze namazı Fatih Camiinde kıldıktan sonra Üsküdar'da Atik Valide Sul- tan Camii haziyesinde babasının yanına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 608)
113	Râkım Unan (ö. 1949)	Edirnekapı Mezarlığı (Eyüp)	25 Nisan 1949'da vefat etmiştir. Filibeli Bakkal Arif Bey'in oğludur. (İnal, 2021, s. 234)
114	Rasim Efendi (ö. 1885)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Bir perşembe günü camide ders okuturken hasta olup o gece kalp illetinden 44 yaşında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 235)
115	Raşid Efendi (ö. 1926)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Hicri 19 Ramazan 1344 miladi 2 Nisan 1926'da vefat etmiştir.
116	Raşid Efendi (ö. 1791)	(İstanbul)	Eğrikapı'da babası Şeyhülislam Dürrizâde Mehmed Arif'in yanında, Karaca- ahmet Mezarlığında ve Edirnekapı Lalizâde çeşmesi yakınında cadde kenarın- da medfun olduğu rivayetleri vardır. (İnal, 2021, s.464)
117	Raşid Efendi (ö. 1823)	Davud Paşa Camii Ha- ziresi (Fatih)	Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâki Yâ İlahi ol mübârek ism-i pâkin izzeti hem resulün fahr-i âlem şâh-ı kevneyn hürmeti eyle kabrin ravza-i cennet ya ilâhe'l-Âlemin gece gündüz eylesinler hur ü gılman hizmeti merhum ve mağfur el-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr esbak yeniçeriyân-ı dergâh-ı âli kalemi ser halifesi olup irtihal-i dâr-ı beka eden hattat Mehmed Raşit Efendinin ruhiçün Fâtiha sene 1239" (İnal, 2021, s. 592)

118	Raşid Efendi (ö. 1855?)	(Üsküdar)	Üsküdar İnadiye civarına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 304) Raşid Efendi'nin h. 1272, m. 1885 tarihinde vefat ettiği kaydedilmiştir fakat hicri-miladi tarih hesabına göre bu yıllar birbirine uymamaktadır. Bu tarihlerin hicriye göre bakılacak olursa h. 1272, m. 1855; miladiye göre ise h. 1302 m.1885 olması gerekmektedir.
119	Recai Efendi (ö. 1874)	(Eyüp)	Bir akşam karnında zuhur eden ve 48 saat devam eden sancının ızdırabına dayanamayarak vefat etmiştir. Hz. Halid Türbesi civarında imaretin karşısındaki hazireye, babası Nureddin Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî cenâb-ı erhamu'r-Rahimî efadil-ı ricâl-i devlet-i aliyyeden sâbık Bosna vilâyeti kapı kethüdası Mehmed Recai bin el-Hâc Hâfız Nureddin kuluna rahmet eyleye amin lillahi teâlâ Fâtîha 13 L (Şevval) 1291" (İnal, 2021, s. 249-250).
120	Re'fet Yazgan (ö. 1949)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Harbiye Nezareti mümeyyezlerinden babası Cemil Bey'in lahdine defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 321) Kitapta Refet Efendi'nin h. 1269, m.1949 tarihinde vefat ettiği bildirilmiştir. Bu tarihler hicri-miladi takvim hesabına göre birbirine uymamaktadır. Soyadı kanunu 1934'te çıkmış olduğuna göre vefat tarihinin 1949 olma ihtimali muhtemeldir. Bu durumda hicri vefat tarihi 1368'dir.
121	Reşit Bey (ö. 1914)	Sahrayı Cedid Kabristanı (Kadıköy)	26 Haziran 1914'de Göztepe'de vefat etmiştir. (İnal, 1970, s. 745)
122	Reşit Bey (ö. 1898)	Süleymaniye Camii Haziresi (Fatih)	Babası Sadr-ı esbak Ali Paşa'nın yanında medfundur. (İnal, 2021, s. 548)
123	Rıza Bey (ö. 1896)	(Silivrikapı, Zeytinburnu)	Seyyid Nizam Türbesi civarına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 611)
124	Rüşdi Efendi (ö. 1856)	Beyoğlu Mezarlığı (Beyoğlu)	Günümüzde Beyoğlu Mezarlığı mevcut değildir.
125	Rüşdi Efendi (ö. 1813)	(Üsküdar)	Hicri Zilhicce 1228 miladi Kasımın 1813'te vefat etmiştir.
126	Sadullah Efendi (ö. 1843)	Sinan Paşa Medresesi Haziresi (Beyazıt, Fatih)	Fatih Camii'nde ikinci namazına müteakiben Sultan Abdülmecid Han'ın da bulunduğu cenaze namazının ardından divan yolunda ecdadının kabrinin yanına defnolunmuştur. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Bâkî Şeyhü'l-İslam-ı esbak Arapzâde Ârif Efendi merhumun necl-i mükerremleri Reisü'l-Ulemâ sâbika sadr-i Rumeli merhum ve mağfûr Mehmed Sadullah Efendi ruhiçün el-Fâtîha sene 1259" (İnal, 1970, s. 615)
127	Said Bey (ö. 1938)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Kadıköy'deki evinde vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 554)
128	Said Efendi (ö. 1874)	(Üsküdar)	Çarşamba günü Çarşamba'daki hanesinde vefat etmiştir. Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi'nde babası Mehmed Salih Efendinin yanında medfundur. (İnal, 2021, s. 470)
129	Said Efendi (ö. 1798)	Ekmeleddin Dergâhı (Fatih)	Ekmeleddin Tekkesi bugün Ekmel Tekkesi (Sofular Baba) olarak bilinmektedir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Bâkî merhum ve mağfur el-Muh-tâc ilâ rahmeti rabbihi'l-Gafûr gedikliyan-ı dergâh-ı âli züamalarından sâbika Kasapbaşı vekili merhum Hattat Mehmed Said Efendi ruhiçün el-Fâtîha sene 1213" (İnal, 2021, s. 278)
130	Salih Efendi (ö. 1789)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Selimiye Caddesi tarafındadır. Babası Berber İsmail Ağa'nın yanında medfundur. (İnal, 1970, s. 355)
131	Sami Efendi (ö. 1912)	Fatih Camii Haziresi (Fatih)	Felçli olduğu hâlde 1 Temmuz 1912 Pazartesi günü Horhor'a inen sokağın başındaki evinde vefat etmiştir. Mezar taşı kitabesi Kâmil Akdik tarafından celi sülüs ile yazılmış, tezyinatı Tuğrağesi İsmail Hakkı Bey tarafından yapılmıştır. (Derman, 2009, s. 72-74). Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Hallaku'l-Bâkî fezail-i ahlakı ve hutût-ı mütenevviada olan kemal-i ehliyet ve iktidarı sebeple memduh ve makbul-i enâm olarak veda-yı âlem-i fânî eden mütehayyızan-ı ricâl-i devlet-i Aliyyeden sâbikan nişan-ı hümâyün kalemi mümeyyizi üstâd-ı muhterem merhum ve mağfurun-leh edib-i bî müdani Mevlâna İsmail Hakkı Sami Efendinin ruh-u şerifine el-Fâtîha 1330 ketebehu tilmizü'l-Merhum el-Hâc Kâmil" Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 14.

132	Senih Efendi (ö. 1900)	Selimiye Dergâhı Haziresi (Üsküdar)	Göztepe'deki köşkünde vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 556) Küçük Selimiye Camii, Çiçekçi Camii, Çiçekçi Camii Tekkesi olarak da anılmıştır. (Tanman, 2009, s. 438-439) Selimiye Dergâhı bugün ise Çiçekçi Küçük Selimiye Camii olarak bilinmektedir.
133	Sırrı Efendi (ö. 1907)	Rumeli Mezarlığı (Beşiktaş)	Annesinin ve kızının yanına defnedilmiştir. (İnal, 2021, s. 295)
134	Sırrı Efendi (ö. 1793)	(Topkapı, Fatih)	Topkapı haricinde Rami'ye giderken sol koldaki kabristandadır. Mezar taşı kitabesi celî sülüstür. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>"Merhum ve mağfur el-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Kerim fahrü'l-Müderrişin ders-i âm İmamzâde hâfzî'l-Kur'ân hattat es-Seyyid el-Hâc Ahmed Sırrı Efendi ruhuna rızaenillah el-Fâtîha sene 1208"</i> (İnal, 2021, s. 292)
135	Sırrı Efendi (ö. 1877-8)	(Fatih)	Kıztaşı'nda Sofular Caddesindeki caminin arkasında bulunan Rufai dergâhının şeyhi olup orada medfundur. (İnal, 1970, s.237)
136	Sırrı Efendi (ö. 1914)	Karacaahmet Mezarlığı (Üsküdar)	Cuma günü dergâhta Hayy ismi şerifi okunurken vefat etmiştir. Karacaahmed civarında Hazreti Şems'in türbesi yakınında defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 625)
137	Sırrı Paşa (ö. 1895)	II. Mahmud Türbesi Haziresi (Çemberlitaş, Fatih)	II. Mahmud Türbesi Haziresinde medfundur.
138	Sultan Abdülmecid (ö. 1861)	Yavuz Sultan Selim Camii Haziresi (Fatih)	Tüberküloz hastalığına yakalanarak 25 Haziran 1861'de henüz 39 yaşında iken İhlamur Köşkü'nde vefat etmiştir (Küçük, 1988, s. 263).
139	Suudu'l-Mevlevi (ö. 1948)	Merkezefendi Camii Haziresi (Zeytinburnu)	Suud Yavsi Ebüsuudoğlu hattat Vahdeti'nin torunudur. 28 Ağustos 1948'de vefat etmiştir. Mezar taşı celî sülüs ile Halim Özyazıcı'ya aittir. (Serin, 2009, s. 579-580)
140	Süleyman Bey (ö. 1885)	(Eyüp)	Köstence'de vefat etmiş naaşı İstanbul'a getirilerek Sadr-ı Esbak Tunuslu Hayreddin Paşa kabri civarına defnedilmiştir. (İnal, 1970, s. 766) Bugün bu civarda Mihrişah Valide Sultan Haziresi bulunmaktadır.
141	Süleyman Hikmeti Efendi (XIX. yüzyıl)	Eyüp Sultan Mezarlığı -Gümüşsuyu (Eyüp)	Süleyman Hikmeti Efendi'nin tam olarak vefat tarihi belli olmamakla birlikte en son 1275 (1858) tarihli bir Kur'an sayfası bulunduğu bilinmektedir. Kerimzâdesi, musiki üstadı Münir Bey; Eyüp'te Gümüşsuyu kabristanında medfun olduğunu belirtmiştir. (İnal, 1970, s. 376) Gümüşsuyu, Eyüp Sultan Mezarlığı'nın bir kısmına verilen isimdir.
142	Şefik Bey (ö. 1880)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	Celî Ta'lik mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>"Ah mine'l-mevt cün ecel geldi ana olmaz amân cürmünü afveyle yâ rabbe'l-menân mağfîret kıl olmasın hâli yaman mazhar-ı nûr-ı şefâat kıl her zamân muzîka-i hümayun hocası Hattat Şefik Bey ruhuna Fâtîha sene 1297"</i> Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 11.
143	Şekib Paşa (ö. 1854)	Bostan İskelesi Kabristanı (Eyüp)	25 Aralık 1854'te vefat etmiştir. Celî Ta'lik mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>"Hüve'l-Gafûr namdaşı Seyyid âlem Şekib Paşa bu sâl meclis-i vâlâ reisiyken idüb terk-i cihan pür keren vâlâ himem bir gevher-i irfan iken hayf kim gencine-veş oldu zemin içer nihan dehr elinden der zeban-ı hâl ile her zerre-i hâk biz de geldik âleme yandık yakıldık bir zaman ref' idüb hakka dü destim söyledim tarihini eyleye firdevs-i âlâda Şekib Paşa mekân 4 R (Rebiyülahir) 1271 nemekahu hatib-i cami-i gül malikü'l-fakir"</i> Bostan İskelesi Kabristanı bugün mevcut değildir.
144	Şevket Paşa (ö. 1860)	Bostan İskelesi Kabristanı (Eyüp)	24 Şubat 1860'da vefat etmiştir. Mezar taşı kitabesini Hattat Vahdeti yazmıştır. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: <i>"Rahmetullâhi teâlâ aleyh vüzera-yı izâm-ı saltanat-ı seniyyeden ve meclis-i âli-i tanzimat âzasından olup irthal-i dâr-i beka eden es-Seyyid Süleyman Şevket Paşanın ruhiçün Fâtîha 22 Şaban 1276 leyletü'l-Cuma"</i> (İnal, 2021, s. 320)
145	Şevki Efendi (ö. 1948)	Eyüp Sultan Mezarlığı (Eyüp)	Hicri 12 Muharrem 1368 miladi 14 Kasım 1948'de vefat etmiştir.
146	Şevki Efendi (ö. 1864)	Küçük Emir Efendi Türbesi Haziresi (Eyüp)	Küçük Emir Efendi Türbesi günümüzde Şimşir Baba veya Şimşir Dede Türbesi olarak bilinmektedir.
147	Şevki Efendi (ö. 1887)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	Dayısı ve hocası Hulusi Bey'in yanına defnolunmuştur. Kitabesi oğlu ve talebesi Mehmed Said Bey tarafından celî sülüs ile yazılmıştır. (Derman, 2003, s. 532-533) Mezar taşı kitabesi için bakınız: Görsel 15.

148	Tahir Efendi (ö. 1847)	Yahya Efendi Haziresi (Beşiktaş)	Mezar taşı kitabe metni şöyledir: “Hüve’l-Hayyu’l-Bâki tarikat-ı aliyye-i nakşibendiyeden eş-Şeyh el-Hâc es-Seyyid Mehmed Nuri Şemseddin Efendi hulefasından merhum ve mağfur es-Seyyid hattat Mehmed Tahir Efendinin ruhiçün Fâtiha 16 Cemaziyevvel 1263” (İnal, 2021, s. 332)
149	Tahir Efendi (ö. 1846)	Eyüp Sultan Mezarlığı -Kırkmerdiven (Eyüp)	Sicilli Osmani’de Yahya Efendi Kabristanına defnedildiğinin yanlış olarak belirtildiği aslında Hat ve Hattatan isimli eserde Eyüp’te Kırk Merdiven’e defnedildiği ayrıca Nurullah Pertev Bey de Hâkim Kutbüddin mektebi yanındaki Kırk Merdiven Kabristanına defnedildiğini bildirmiştir. (İnal, 1970, s. 421) Kırk Merdiven Eyüp Sultan Mezarlığının bir kısmına verilen isimdir.
150	Tahsin Bey (ö. 1861)	Mihrîşah Valide Sultan Türbesi Haziresi (Eyüp)	Hız. Halid’in türbesi civarındadır. Hicri 11 Safer 1278 miladi 18 Ağustos 1861’de vefat etmiştir (İnal, 1970, s. 811).
151	Tahsin Efendi (ö. 1912)	Eyüp Sultan Mezarlığı -Kırkmerdiven (Eyüp)	Çukurcuma mahallesinde evinde vefat etmiş, Kırk Merdiven Kabristanına defnedilmiştir. Kabir taşı yaptırılmamıştır. Oğlu Mahmud Bey “güya valideye ve biradere bu yolda vasiyet etmiştir.” demiştir. (İnal, 1970, s. 425) Kırk Merdiven Eyüp Sultan Mezarlığının bir kısmına verilen isimdir. (İşli, 1995, s. 7-8)
152	Tahsin Efendi (ö. 1915)	(Eyüp)	Bahariye sırtındaki kabristanda kızının yanına defnolunmuştur. <i>Son Hattatlar</i> ’da 5 Safer 1332’de (3 Ocak 1914) belirtilmişse de Uğur Derman Tahsin Efendi’nin hicri 3 Safer 1334 miladi 13 Aralık 1915 tarihinde vefat ettiğini belirtmiştir (İnal, 2021, s. 335).
153	Tevfik Efendi (ö. 1924)	İçerenköy Kabristanı (İçerenköy, Ataşehir)	M. Kemal İnal, <i>mezarına henüz taş dikilmedi</i> olarak belirtmiştir. (İnal, 1970, s. 434.)
154	Vahdeti Bey (ö. 1895)	Merkezefendi Mezarlığı (Zeytinburnu)	1 Nisan 1895’te düşer olduğu hastalıktan kurtulamayarak Süleymaniye civarında Kirazlı Mescit karşısındaki evinde vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 346)
155	Vasıf Efendi (ö. 1852)	(Eyüp)	Eyüp Camii’nin solunda bulunan Beybaba Sokağı’nda yola yakındır. Celî sülüs Mezar taşı kitabe metni şöyledir: “Hüve’l-Hayyu’l-Bâki cennet-mekân Firdevs-aşıyan gazi Sultan Abdülhamit Han tâbe serâh hazretlerinin vakf-ı şerifi kaymakam-ı esbak-ı ser-levha-i hattatın merhum ve mağfur el-Hâc Mustafa Vasıf Efendi ruhiçün el-Fâtiha 1269” (İnal, 1970, s. 447)
156	Vehbi Efendi (ö. 1953)	Topkapı Mezarlığı (Topkapı, Fatih)	15 Mart 1953’te vefat etmiştir. Büyük Derviş Ali (ö. 1084/1673) ve Durmuşzâde Ahmed Efendi (ö. 1129/1717) de Topkapı Mezarlığında medfundur.
157	Vehbi Efendi (ö. 1857)	Eğrikapı (Edirnekapı, Eyüp)	Laz Ömer Vasfi Efendi’nin öğrencilerindendir.
158	Yahya Hilmi Efendi (ö. 1907)	Süleymaniye Camii Haziresi (Fatih)	Hicri 17 Şevval 1325 miladi 23 Kasım 1907’de vefat etmiştir.
159	Zahide Selma Hanım (ö. 1895)	Süleymaniye Camii Haziresi (Fatih)	Babası Sadr-ı Esbak Ali Paşa’nın kabri civarına defnedilmiştir. Celî sülüs mezar taşı kitabe metni şöyledir: “Hüve’l-Bâki sadr-ı esbak es-Seyyid Mehmed Ali Paşa merhumun kerimesi ve piyâde reis-i sânisî Hüseyin Nazım Paşanın halile-i muhteremesi hattata-ı şehire merhume ve mağfûrun leha Zahide Selma Hanımefendinin ruhiçün rızaen lillah el-Fâtiha sene 1313 sevvedehu Vasfî” (İnal, 2021, s. 471)
160	Zeki Dede (ö. 1881)	Üsküdar Mevlevihanesi Haziresi (Üsküdar)	Hicri 9 Safer 1299 miladi 31 Aralık 1881 tarihinde vefat etmiştir.

161	Zeynelabidin Efendi (ö. 1818)	Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesi (Çapa, Fatih)	Üsküdar Sultantepe'deki konağında vefat etmiştir. (İnal, 2021, s. 487) Molla Gürani'de Ceddi İsmail Asım Efendi'nin civarına, Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesinin hazîresine defnedilmiştir. Ancak külliye'nin 1918 yangınında tamamen harap olmasının ardından 1956'da cadde genişletilirken hazîrede kalan mezar taşları caddenin karşı tarafına taşınmıştır. Zeynelabidin Efendi'nin mezar taşı halen Aksaray Fındıkzâde'de Özbek Süleyman caddesi başındaki sette, Molla Gürânî Camii karşısında bulunmaktadır. (Özcan, 2013, s. 366-367) Bugün bahsedilen mahalde Fındıkzâde Özbek Süleyman Efendi Sokak'ta Karamani Pîrî Mehmed Paşa Camii ve karşı tarafında hazire bulunmaktadır. Molla Gürani Camii ve Kabristanı ise Vefa/Fatih'tedir. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Bâkî Şeyhülislam-ı sâbık merhum Çelebizâde İsmail âsım Efendi hafîdi şeyhülislam-ı esbak merhum ve mağfûr el-Hâc es-Sey-yid Mehmed Zeynülabidin Efendi ruhiçün el-Fâtiha 1239" (İnal, 1970, s. 647)
162	Zihni Efendi (ö. 1865)	(Silivrikapı, Zeytinburnu)	Silivrikapı haricindeki mezarlıkta medfundur. Mezar taşı kitabesi hattat Sami Efendi tarafından celi sülüs ile yazılmıştır. Mezar taşı kitabe metni şöyledir: "Hüve'l-Hayyu'l-lezî lâyemût Allahu subhanehü ve teâlâ hazretleri hâzin-i ulûm-i rabbani ve vâsıl-ı dar-ı naim-i samedani hattat Mehmed Efendi kuluna ve kâffe-i ehl-i imana rahmet eyleye lillahi'l-Fâtiha 1282 ketebehu Sami" (İnal, 2021, s. 368)

Sonuç

Asr-ı Saadette Hz. Peygamber'e gelen vahiy önce ezber daha sonra yazı ile kayıt altına alınmıştır. Kuran-ı Kerim'in sonraki nesillere korunarak ulaşması ve en güzel şekilde yazılması amacıyla ortaya çıkan hat sanatı, başlangıcından bugüne devamlı bir tekâmül içerisinde. XV. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğundan günümüz Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar altı asırdır hat sanatına yön veren merkezin İstanbul olduğu düşüncesi hâkimdir. Şeyh Hamdullah, Hafız Osman, Mustafa Râkım Efendi, Şevki Efendi, Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi, Sami Efendi gibi hattatlar İstanbul'da kendi üsluplarını oluşturmuşlar ve diğer coğrafyalardaki hattatlar da bu tarzları takip etmişlerdir, hâlâ etmektedirler.

İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786 -2009) isimli bu çalışma, İstanbul'da ortaya çıkan hat sanatı üslup ve mekteplerinin İslam yazılarının gelişimine sağladığı katkıya binaen burada medfun hattatların bulunduğu yerleri tespit ederek topluca bir liste ile derlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmamızın 1786-2009 tarih aralığında olması *Son Hattatlar*'da adı geçen İstanbul'da defnedilmiş hattatların bu yıllar arasında vefat etmiş oldukları dolayısıyladır.

Çalışma kapsamında İbnülemin'in *Son Hattatlar* kitabında adı geçen 331 hattattan İstanbul'da defnedildiği bilinen 162 hattat olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlk olarak İstanbul'da medfun olan hattatlar ve defin

yerleri belirtilmiştir. Kitapta verilen bilgilerin dışında ismi geçen hattatlar araştırılarak defnedildikleri mahaller, kitabın neşredildiği tarihten sonra vefat eden hattatların ölüm tarihleri ve defnedildikleri yer bilgileri tespit edilmiştir. Listede; hazire ve mezarlıklar kaynağa geçtiği şekilde isimlendirilmiş, bugün farklı isimlerle anılanlar listenin ilave bilgi kısmında belirtilmiştir. Medfun olduğu yer tarif edilen hattatların listede defnedildiği yer kısmına semtin adı yazılmış ilave bilgi kısmında defin mahalli belirtilmiştir. *Son Hattatlar* kitabının Uğur Derman'ın takdimiyle gerçekleşen 2021 baskısında bahsedilen hicri ve miladi tarihlerdeki tutarsızlıklar üzerine listede ismi geçen bütün hattatlar Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi gibi kaynaklardan, çeşitli makale ve yayınlardan araştırılarak vefat tarihleri gözden geçirilmiş ve hicri-miladi tarih çevirisi yapılması neticesinde tespit edilen farklılıklar listede ilave bilgi kısmında belirtilmiştir. Mezar taşı kitabe metinleri verilenler üzerinden ketebe kaydı bulunanlar tespit edilmiştir.

Son Hattatlar kitabında ismi geçen Beyoğlu Mezarlığı, Bostan İskeleyi Kabristanı, Haydarpaşa Kabristanı, Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesi Haziresi, Bâlâ Kabristanı ve Üsküdar Kabristanı bugün mevcut olmayıp, Eyüp Kırk Merdiven ve Gümüşsuyu Mezarlıkları Eyüp Sultan Mezarlığına dâhil edilmiştir.

Bugün kaynaklarda geçtiği isimlerden farklı olarak bilindiği tespit edilen 11 mezarlık ismi ise şöyledir;

Görsel 14
Sami Efendi Kabri, Fatih
Camii Haziresi

(Fotoğraf: Betül Sa-
yın/2022)

Görsel 15
Şevki Efendi Kabri, Merkezefendi
Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül Sayın/2022)

Görsel 16
Yesarı Esad Efendi ve Yesarızâde
Mustafa İzzet Efendi Mezar Taşla-
rı, Fatih Camii Haziresi

(Fotoğraf: Betül Sayın/2022)

Görsel 5
Halim Özyazıcı
Kabri, Kozlu
Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2022)

Görsel 6
Hamit Aytac Kabri,
Karacaahmet Me-
zarlığı

(Fotoğraf: Betül Sa-
yın/2022)

Görsel 7
Hasan Rıza
Efendi ve Sü-
reyya Saltuk
Mezar Taşları,
Rumeli Me-
zarlığı

(Fotoğraf: Betül
Sayın/2018)

Görsel 9
İsmail Zühdi Efendi Celî Sülüs
Mezar Taşı Kitabesi, Edirne-
kapı Mezarlığı

(Fotoğraf: Betül Sayın/2022)

1. Ekmeleddin Dergâhı - Ekmel Tekkesi (Sofular Baba)
2. Göksu Kabristanı - Anadolu Hisarı Mezarlığı
3. Hasırızâde Dergâhı Haziresi - Elif Efendi Dergâhı Haziresi
4. Kadiriye Tekkesi Haziresi - Hacı Piri Camii Haziresi
5. Kulekapısı Mevlevihanesi Haziresi - Galata Mevlevihanesi Haziresi
6. Küçük Emir Efendi Türbesi Haziresi - Şimşir Baba (Dede) Türbesi Haziresi
7. Murad-ı Buhârî Dergâhı Haziresi - Şeyh Murat Tekkesi Haziresi
8. Ramazan Efendi Dergâhı Haziresi - Ramazan Efendi Camii Haziresi
9. Sancaktar Hayreddin Dergâhı Haziresi - Sancaktar Hayreddin Camii Haziresi
10. Selimiye Dergâhı Haziresi - Çiçekçi Küçük Selimiye Camii Haziresi
11. Silivrikapı Mezarlığı - Silivrikapı ve Ayvalık Mezarlıkları

Kaynakta ismi geçen 16 hattatın kabrinin kayıp olduğu tespit edilmiştir (Bknz Grafik 4). Bugün mevcut olmayan Üsküdar Kabristanında Ali Ulvi Efendi, Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesi Haziresinde Zeynelabidin Efendi, Beyoğlu Mezarlığında M. Hilmi Bey ve Rüşdi Efendi, Haydarpaşa Kabristanında Cemaleddin Efendi ve Kâmil Paşa, Bostan İskeleyi Kabristanında Ahmed Arifi Paşa, Şekib Paşa ve Şevket Paşa, Bâlâ Kabristanında Ömer Faik Efendi medfundur, dolayısıyla kabir yerleri kayıptır. Ayrıca İçerenköy Kabristanında medfun Tefik Efendinin, Karacaahmet Mezarlığında Çırcırlı Ali Efendi'nin, Eyüp Sultan Mezarlığına defnedilmiş olan Tahsin Efendinin ve Yahya Efendi Dergâhı Haziresinde medfun olan Nazif Bey'in mezar taşları bulunmadığı için bugün kabir yerlerinin tespit edilmesi mümkün değildir. Bunların dışında Hulusi Bey'in Edirnekapı Mezarlığında medfun olduğu bilinmesine rağmen kabir yeri bilinmemektedir. Yine Esad Yesarî ve oğlu Yesarîzâde'nin kabir yerleri belli olmamakla birlikte bugün Yesarîzâde Caddesi denilen yerde olduğu belirtilmektedir. Son olarak Raşid Efendi'nin Eğrikapı, Karacaahmet ve Edirnekapı Mezarlığına defnedildiği hakkında farklı rivayetler olmasından dolayı kabir yerinin tam olarak nerede olduğu bilinmemektedir. Ayrıca bir mezarlıkta bulunmayan fakat defnedildiği

yer tarif edilen 23 hattat bulunmaktadır. Bu hattatlar semtlere göre bakılacak olursa Eyüp'te 11, Üsküdar'da 6, Fatih'te 3, Zeytinburnunda 2, tam olarak İstanbul'da nerede defnedildiği bilinmeyen 1 hattat bulunmaktadır (Bk. Grafik 3).

Ayrıca bazı hattatların kabirlerinin ve mezar taşlarının farklı yerlerde olduğu görülmektedir. Mehmed Esad Yesarî ve oğlu Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin kabirleri günümüzde Yesarîzâde olarak bilinen caddenin altına kaldığı, mezar taşlarının Fatih Camii Haziresine taşındığı bilinmektedir. Aşir Efendi'nin kabri Aşir Efendi Kütüphanesi Haziresinden Molla Gürânî Kabristanına nakledilmiş mezar taşı ise Piri Mehmed Paşa Dergâhı Haziresinde bulunmaktadır. Zeynelabidin Efendi'nin kabri ise 1918 yangınında yok olan Ömer Efendi Külliyesi Haziresinde, mezar taşı ise Fındıkzâde Pîrî Mehmed Efendi Camii karşı-sındaki kabristandadır.

İsmail Zühdi Efendi mezar taşı celî sülüs ve celî ta'lik ile Mustafa Râkım Efendi, Yesarîzâde M. İzzet Efendi mezar taşı celî ta'lik ile Ali Haydar Bey, Sami Efendi mezar taşı celî sülüs ile Kâmil Akdik, Çırcırlı Ali Efendi mezar taşı Ferid Bey, İ. Hakkı Bey mezar taşı celî ta'lik ile Necmeddin Okyay, Hakkı Efendi ve Zihni Efendi mezar taşları celî sülüs ile Sami Efendi, Hulusi Efendi mezar taşı celî sülüs ile Şevki Efendi ve Suudü'l-Mevlevi mezar taşı celî sülüs ile Halim Efendi Ömer Vasfi Efendi mezar taşı celî ta'lik ile Hulusi Efendi tarafından yazılmıştır. Kazasker M. İzzet Efendi mezar taşı Muhsinzâde Abdullah Bey, Şevki Efendi mezar taşı celî sülüs ile oğlu M. Said Bey, Bakkal Arif Efendi mezar taşı celî sülüs ile oğlu Râkım Efendi, Laz Ömer Vasfi Efendi mezar taşı öğrencisi Ömer Hilmi Efendi, Şevket Paşa mezar taşı Şevket Vahdeti, Kebecizâde Hafız M. Vasfi Efendi mezar taşı Hacı Tahir Efendi, Selma Hanım mezar taşı celî sülüs ile Vasfi Efendi, Emin Yazıcı'nın mezar taşı celî sülüs ile Hüseyin Kutlu tarafından yazılmıştır. Mustafa Râkım Efendinin celî sülüs ile yazılan mezar taşı kitabesinde kendi ketebesini bulunmakta fakat bu kitabenin öğrencisi Haşim Efendi tarafından yazıldığı bilinmektedir.

Semtlere göre medfun hattatlara bakılacak olursa Eyüp'te 45, Üsküdar'da 36, Fatih'te 36 Zeytinburnu'nda 18, Beşiktaş'ta 11 hattat medfun olduğu tespit edilmiştir. Kadıköy'de 5, Beyoğlu'nda 5, Hey-

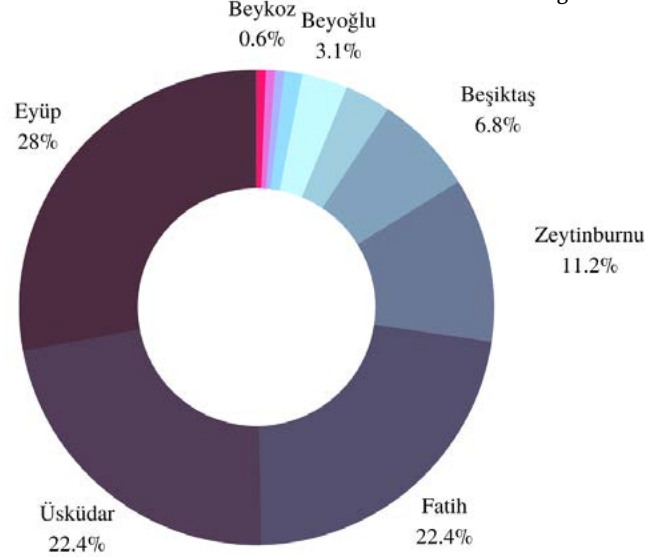
beliada'da 2, Şişli'de 1, Beykoz'da 1 ve Ataşehir'de 1 hattat medfun olduğu ortaya çıkmıştır (Bk. Grafik 1). Kabristanlara göre medfun hattat sayısına bakılacak olursa Karacaahmet Mezarlığında⁸ 22, Eyüp Sultan Mezarlığında 12, Merkezefendi Mezarlığında 11, Edirnekapı Mezarlığında 10, Yahya Efendi Haziresinde 8, Süleymaniye Camii Haziresinde 6 hattatın medfun olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların dışında 45 farklı kabristanda daha hattatların defnedildiği sonucuna ulaşılmıştır (Bk. Grafik 2).

Ayrıca *Son Hattatlar* kitabının başlıklarındaki hattatlar dışında bazılarının altında da hattat isimleri geçmektedir. Kitapta başlıklarda geçen 331 hattatın dışında 34 hattattan daha bahsedilmiştir. (Bk. Ek-3) Bunlardan Naili Efendi oğlu Hafız İbrahim Efendi (ö. 1812) (İnal, 1970, s. 225) Yavedüd Kabristanında, Raşid Efendi oğlu Tefvik Efendi (ö. 1928) (İnal, 1970, s. 311) Bostancı Kabristanında, M. Rifat Efendi (ö. 1288) (İnal, 1970, s. 332), İbrahim Rüşdi Efendi (ö. 1267) (İnal, 1970, s. 345) Şeyh Hamdullah civarında Karacaahmet Mezarlığında ve M. Sadık Efendi (ö. 1252?) (İnal, 1970, s. 348) Merkezefendi civarında medfun olduğu belirtilmiştir.

Son olarak; listede belirtilen tarih aralığının dışında da İstanbul'da medfun çok sayıda hattat bulunmaktadır. Bu ayrı bir araştırma konusu olup bugüne kadar İstanbul'da defnedilmiş hattatlar ve mezar taşları ile ilgili bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Hat sanatının İstanbul'da bu denli gelişim göstermesine karşılık İstanbul'da medfun Osmanlı hattatlarının tespit edilmesi ve bugün kabirlerinin ne durumda olduğu araştırılarak bu konu üzerine bir çalışma yapılması önem arz etmektedir. Bu çalışma bugüne kadar yapılmamış olan İstanbul'da defnedilen hattatların bir başlık altında araştırılmasının önem ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Sayın, Betül; "İstanbul'da Medfun Hattatlar (1786-2009)", *Lale Dergisi*, S.7, Ocak - Temmuz 2023, İstanbul, s. 01-34

Grafik 1
Semtlere Göre Medfun Hattat Dağılımı

Ek- 1

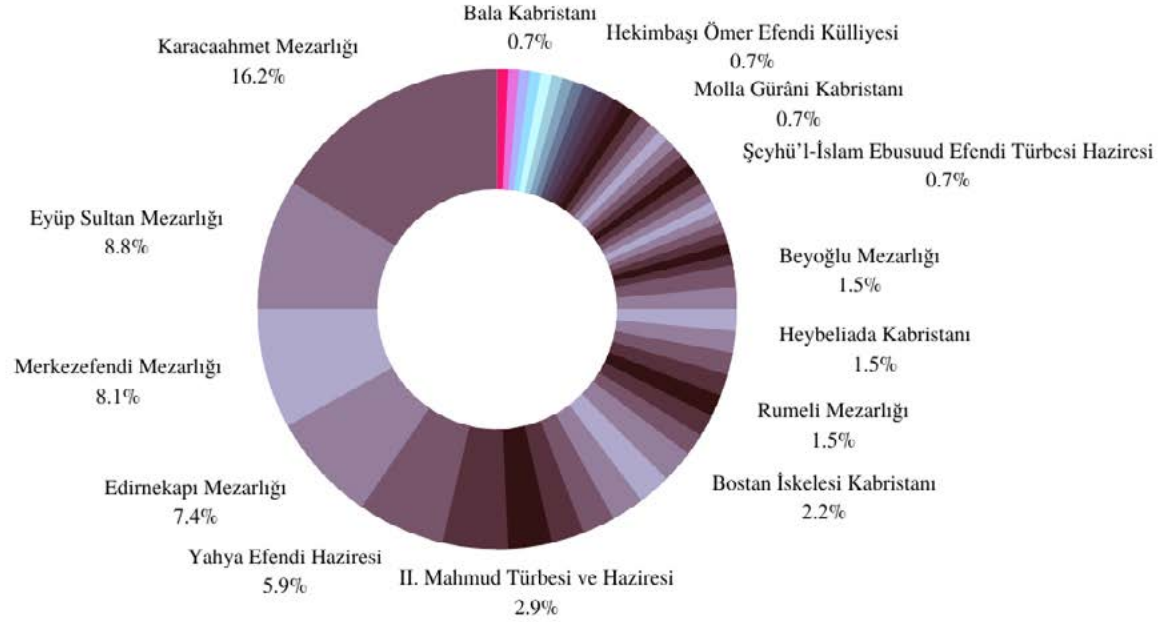
Grafikler

Beykoz	1 ⁹
Ataşehir	1
Şişli	1
Heybeliada	2
Beyoğlu	5
Kadıköy	5
Beşiktaş	11
Zeytinburnu	18
Fatih	36
Üsküdar	36
Eyüp	45

⁸ Ali b. Yahya Sufi (XV. Yüzyıl), Şeyh Hamdullah (ö. 926/1520), Mustafa Dede, (ö. 945/1538), Şükruallah Halife (ö. 951/1544) ve Şekerzâde Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1166/1753) de Karacaahmet Mezarlığında medfundur.

⁹ Semtlerin karşısında verilen sayılar belirtilen semtlerde bulunan medfun hattat sayısıdır.

Grafik 2
Kabristanlara Göre
Medfun Hattat Da-
ğılımı

Karacaahmet Mezarlığında

1. Abdülkadir Hamdi Efendi (ö. 1795)
2. Abdülkadir Kadri Şeker (ö. 1942)
3. Ali Alparslan (ö. 2006)
4. Ali Vasfi Efendi (ö. 1837)
5. Bahaeddin Ersin (ö. 1959)
6. Çırçırılı Ali Efendi (ö. 1906)
7. Hamit Aytaç (ö. 1982)
8. Hasan Hilmi Efendi (ö. 1900)
9. Hilmi Efendi (ö. 1805)
10. İsmail Hakkı Altunbezer (ö. 1946)
11. İzzeddin Bey (ö. 1906)
12. Kebecizâde M. Vasfi Efendi (ö. 1831-2)
13. Laz Ömer Vasfi Efendi (ö. 1825)
14. Macid Ayrıl (ö. 1961)
15. Muhyiddin İsmet Bey (ö. 1893)
16. Murtaza Elker (ö. 1969)
17. Necmeddin Okyay (ö. 1976)
18. Osman Efendi (ö. 1805)
19. Osman Enveri Efendi (ö. 1926)
20. Said Bey (ö. 1938)
21. Salih Efendi (ö. 1789)
22. Sırrı Efendi (ö. 1914)

Eyüp Sultan Mezarlığında

1. Ayşe Sütude Hanım (ö. 2009)
2. Hüsnî Efendi (ö. 1849)
3. Hüsnî Efendi (ö. 1911)
4. Kâmil Akdik (ö. 1941)
5. Mehmed Emin Yazıcı (ö. 1945)
6. Müşerref Çelebi (ö. 2007)
7. Ömer Vasfi Efendi (ö. 1928)
8. Raşid Efendi (ö. 1926)
9. Süleyman Hikmeti Efendi (XIX. yüzyıl)
10. Şevki Efendi (ö. 1948)
11. Tahir Efendi (ö. 1846)
12. Tahsin Efendi (ö. 1912)

Merkezefendi Camii Haziresinde

1. Emin Paşa (ö. 1908)
2. Hadi Paşa (ö. 1893)
3. Kayışzâde Osman Nuri Efendi (ö. 1894)
4. Mehmed Hulusi Efendi (ö. 1874)
5. Mehmed Said Bey (ö. 1922)
6. Nizameddin Efendi (ö. 1934)
7. Rasim Efendi (ö. 1885)
8. Ref'et Yazgan (ö. 1949)
9. Suudu'l-Mevlevi (ö. 1948)

10. Şevki Efendi (ö. 1887)
11. Vahdeti Bey (ö. 1895)

Edirnekapı Mezarlığında

1. Abdülkadir Saynaç (ö. 1967)
2. Bakkal Arif Efendi (ö. 1909)
3. Hamdi Yavuzvarnalı (ö. 1959)
4. İhsan Bey (ö. 1937)
5. İsmail Zühdi (ö. 1806)
6. Mehmed Abdülaziz Rifâî (ö. 1934)
7. Mehmed Hulusi Yazgan (ö. 1940)
8. Niyazi Efendi (ö. 1882)
9. Râkım Unan (ö. 1949)
10. Feyhaman Duran (ö. 1970)

Yahya Efendi Dergâhı Haziresi

1. Ali Haydar Bey (ö. 1870)
2. Mahmud Celaleddin Paşa (ö. 1898)
3. Mehmed İzzet Efendi (ö. 1903)
4. Mehmed Nazif Bey (ö. 1913)
5. Nuri Korman (ö. 1951)
6. Rahmi Bey (ö. 1941)
7. Şefik Bey (ö. 1880)
8. Tahir Efendi (ö. 1847)

Süleymaniye Camii Haziresi

1. Ali Fuat Bey (ö. 1885)
2. Ali Paşa (ö. 1871)
3. Raif Efendi (ö. 1898)
4. Reşit Bey (ö. 1898)
5. Yahya Hilmi Efendi (ö. 1907)
6. Zahide Selma Hanım (ö. 1895)

II. Mahmud Türbesi ve Haziresi

1. Abdülfettah Efendi (ö.1896)
2. Ferid Paşa (ö. 1875)
3. Sultan II. Mahmud (ö. 1839)
4. Sırrı Paşa (ö. 1895)

Atık Valide Sultan Camii Haziresi

Raik Efendi (ö. 1859)

Aziz Mahmud Hüदै Dergâhı Haziresi

Kâmil Bey (ö. 1857)

Bâlâ Kabristanı

Ömer Faik Efendi (ö. 1919)

Davud Paşa Camii Haziresi

Raşid Efendi (ö. 1823)

Ekmeleddin Dergâhı Haziresi

Said Efendi (ö. 1798)

Feriköy Mezarlığı

Kemal Batanay (ö. 1981)

Göksu Kabristanı

Haşim Bey (ö. 1920)

Hasırizâde Dergâhı Haziresi

Elif Efendi (ö. 1927)

Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesi

Zeynelabidin Efendi (ö. 1818)

İçerenköy Kabristanı

Tevfik Efendi (ö. 1924)

İsmail Ağa Camii Haziresi

Cevdet Efendi (ö. 1786)

Kaşgârî Dergâhı Haziresi

Mehmed Bahir Efendi (ö. 1865)

Kozlu Mezarlığı

Mustafa Halim Özyazıcı (ö. 1964)

Kulekapısı Mevlevihanesi Haziresi

Ataullah Efendi (ö. 1910)

Küçük Emir Efendi Türbesi

Şevki Efendi (ö. 1864)

Maçka Mezarlığı

Mehmed Fehmi Efendi (ö. 1915)

Molla Gürâni Kabristanı

Aşir Efendi (ö. 1804)

Mustafa Reşit Paşa Türbesi

Cemil Paşa (ö. 1872)

Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi

Nezih Bey (ö. 1908)

Ramazan Efendi Dergâhı Haziresi

Nasih Efendi (ö. 1885)

Sancaktar Hayreddin Paşa Dergâhı Haziresi

İsmet Bey (ö. 1897)

Şeyh Vefa Tekkesi Haziresi

Ahmed Râkım Efendi (ö. 1865-66)

Şeyhül-İslâm Ebüssuûd Efendi Türbesi Haziresi

Mehmed Şevket Vahdeti (ö. 1871)

Tophane Kadirihane Tekkesi Haziresi

Kazasker Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876)

Topkapı Mezarlığı

Vehbi Efendi (ö. 1953)

Üsküdar Kabristanı

Ali Ulvi Efendi (ö. 1853)

Üsküdar Mevlevihanesi Haziresi

Zeki Dede (ö. 1881)

Yavuz Sultan Selim Camii Haziresi

Sultan Abdülmecid (ö. 1861)

Mihrişah Valide Sultan Türbesi Haziresi

Tahsin Bey (ö. 1861)

Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi

Mümtaz Efendi (ö. 1872)

Eyüp

1. İbrahim Sükuti Efendi (ö. 1834)
2. Alaeddin Bey (ö. 1887)
3. Emin Bey (ö. 1809)
4. Esad Bey (ö. 1907)
5. Muhsinzâde Seyyid Abdullah Bey (ö. 1899)
6. Nafi Efendi (ö. 1858)
7. Nazım Efendi (XIX. yy)
8. Recai Efendi (ö. 1874)
9. Süleyman Bey (ö. 1885)
10. Vasıf Efendi (ö. 1852)
11. Tahsin Efendi (ö. 1916)
12. Vehbi Efendi (ö. 1857)

Üsküdar

1. İbrahim Efendi (ö. 1902)
2. İlmi Efendi (ö. 1923)
3. Mehmed Ali Efendi (ö. 1915)
4. Raşid Efendi (ö. 1885)
5. Rüşdi Efendi (ö. 1814)
6. Said Efendi (ö. 1874)

Fatih

1. Aliyyül Misri Efendi (ö. 1828)
2. Sırrı Efendi (ö. 1877-8)
3. Sırrı Efendi (ö. 1793)

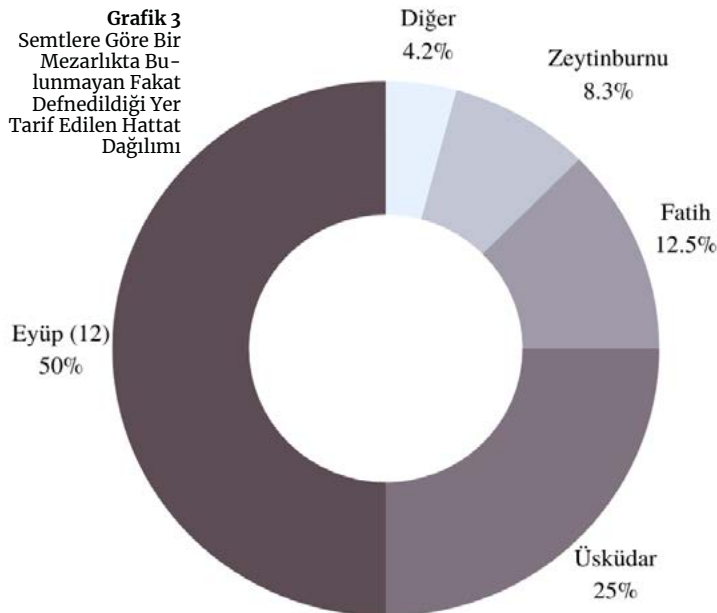
Zeytinburnu

1. Rıza Bey (ö. 1896)
2. Zihni Efendi (ö. 1865)

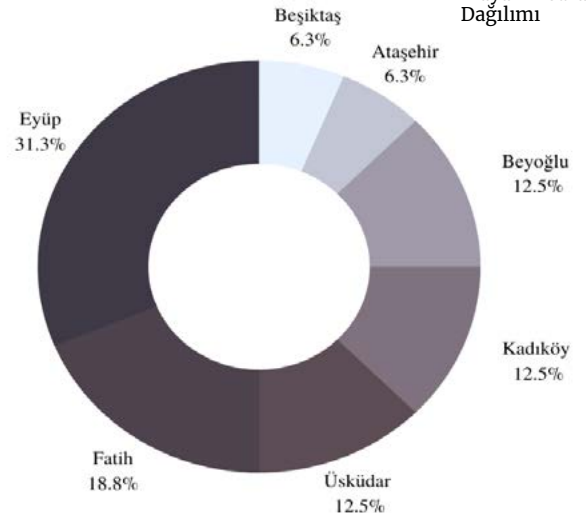
Diğer

1. Raşid Efendi (ö. 1791)

Grafik 3
Semtlere Göre Bir Mezarlıkta Bulunmayan Fakat Defnedildiği Yer Tarif Edilen Hattat Dağılımı

Grafik 4
Semtlere Göre Kabri Kayıp (Bilinmeyen) ve Mezar Taşı Bulunmayan Medfun Hattat Dağılımı

Beşiktaş

1. Mehmed Nazif Bey (ö. 1913)
Yahya Efendi Dergâhı Haziresi

Ataşehir

1. Tevfik Efendi (ö. 1924)
İçerenköy Kabristanı

Üsküdar

1. Ali Ulvi Efendi (ö. 1853)
Üsküdar Kabristanı
2. Çırçırılı Ali Efendi (ö. 1906)
Karacaahmet Mezarlığı

Beyoğlu

1. Mustafa Hilmi Bey (ö. 1852)
Beyoğlu Mezarlığı
2. Rüşdi Efendi (ö. 1856)
Beyoğlu Mezarlığı

Kadıköy

1. Cemaleddin Efendi (ö. 1884)
Haydarpaşa Kabristanı
2. Kâmil Paşa (ö. 1879)
Haydarpaşa Kabristanı

Fatih

1. Mehmed Esad Yesarî (ö. 1798)
Fatih
2. Mustafa İzzet Yesarîzâde (ö. 1849) - Fatih
3. Zeynül Abidin Efendi (ö. 1818) - Hekimbaşı Ömer Efendi Külliyesi
4. Ömer Faik Efendi (ö. 1919) - Bâlâ Kabristanı

Eyüp

1. Ahmed Arifi Paşa (ö. 1895) - Bostan İskelesi Kabristanı
2. Mehmed Hulusi Yazgan (ö. 1940) - Edirnekapı Mezarlığı
3. Şekib Paşa (ö. 1854) - Bostan İskelesi Kabristanı
4. Şevket Paşa (ö. 1860) - Bostan İskelesi Kabristanı
5. Tahsin Efendi (ö. 1912) - Eyüp Sultan Mezarlığı

EK -2 Son Hattatlar'da Başlıkların Altında İsmi Geçen Hattatlar

1. Zühdi Efendi (ö. 1268)
(İnal, 1970, s.19)
2. Abdurrahman Hilmi Efendi -Ömer Vasfi Efendi'nin talebesi
(İnal, 1970, s. 133)
3. Abdullah Hulusi Efendi
(İnal, 1970, s. 139)
4. Hafız İbrahim Efendi (ö. 1812) -Naili Efendi (ö. 1813) oğlu-
(İnal, 1970, s. 225)

Eyüp'te Yavedüd Kabristanında medfundur.

5. Hacı Rıfat Efendi -Nasih Efendi oğlu-
(İnal, 1970, s. 234)
6. Osman Efendi (ö. 1250) -Ömer Vasfi Efendi oğlu-
(İnal, 1970, s. 265)
7. Elhac Mustafa Rakım Efendi
(İnal, 1970, s. 292)
8. Esseyyid Mehmed Rasim
(İnal, 1970, s. 303)
9. Esseyyid Mehmed Rasim
(İnal, 1970, s. 303)
10. Esseyyid Rasid
(İnal, 1970, s. 305)
11. Esseyyid Elhac Ali Rasid
(İnal, 1970, s. 305)
12. Tevfik Efendi (ö. 1928) -Rasid Efendi (ö. 1926) oğlu-
(İnal, 1970, s. 311)

Bostancı Kabristanında medfundur.

13. Elhac Yusuf Rıfat Efendi
(İnal, 1970, s. 332)
14. Mehmed Rıfat Efendi (ö. 1288)
(İnal, 1970, s. 332)

Karacaahmet Mezarlığında medfundur.

15. Hafız Hasan Rıfat
(İnal, 1970, s. 332)
16. Osmanulrusdi
(İnal, 1970, s. 341)
17. İsmail Rüşdi Efendi
(İnal, 1970, s. 344)
18. İsmail Rüşdi Efendi
(İnal, 1970, s. 344)
19. Ahmed Rüşdi Efendi
(İnal, 1970, s. 345)
20. Esseyyid Mustafa Rüşdi Efendi -Ispartalı-
(İnal, 1970, s. 345)
21. Katibzade Halil Rüşdi Efendi
(İnal, 1970, s. 345)
22. Elhac İbrahim Rüşdi Efendi (ö. 1267)
(İnal, 1970, s. 345)
*Karacaahmette Şeyh Hamdullah civarında me-
dfundur.*
23. Esseyyid Ahmed Rüşdi Efendi -Karahisarlı-
(İnal, 1970, s. 345)
24. Mehmed Sadık Efendi (ö. 1228)
(İnal, 1970, s. 348)
25. Mehmed Sadık Efendi (ö.1252?)
(İnal, 1970, s. 348)
Merkezefendi civarında medfundur.
26. Mehmed Sadık Efendi
(İnal, 1970, s. 348)
27. Esseyyid Mehmed Zihni Efendi -Karahisarlı-
(İnal, 1970, s. 468)
28. Ali Zihni Efendi
(İnal, 1970, s. 468)
29. Esseyyid Hafız Ömer Zihni Efendi
(İnal, 1970, s. 468)
30. Ahmed Zihni Efendi
(İnal, 1970, s. 468)
31. Mustafa Zihni Efendi
(İnal, 1970, s. 469)
32. Esseyyid Aliyyü'z-Zihni Efendi

(İnal, 1970, s. 469)

33. Hasan Zihni Efendi
(İnal, 1970, s. 469)

34. Bahaeddin Efendi (ö. 1907) -Nazım Efen-
di oğlu-
(İnal, 1970, s. 601)

Kaynakça

Akün Ö. F. (2000). İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 21, s. 249-262). İstan-
bul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çobanoğlu, A. V. (2007). Râkım Efendi Medresesi ve
Türbesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 34, s. 430-
431). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (1989). Ali Efendi, Çırçırılı. *Diyanet İs-
lam Ansiklopedisi* (cilt 2, s. 389). İstanbul: Türkiye Di-
yanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (1989). Ali Haydar Bey. *Diyanet İslam
Ansiklopedisi* (cilt 2, s. 395-396). İstanbul: Türkiye
Diyanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (1989). Altunbezer, İsmail Hakkı. *Di-
yanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 2, s. 543-544). İstanbul:
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (1995). Fehmî. *Diyanet İslam Ansiklo-
pedisi* (cilt 12, s. 296-297). İstanbul: Türkiye Diyanet
Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (2003). Mehmed Şevki Efendi. *Diyanet
İslam Ansiklopedisi* (cilt 28, s. 532-533). Ankara: Tür-
kiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (2009). Sami Efendi, İsmail Hakkı. *Di-
yanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 36, s. 72-74). İstanbul:
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Derman, M. U. (2013). Osmanlı İstanbulu'nda Hat Sa-
natı. Ed.: F. M. Emecen, E. S. Gürkan, *Osmanlı İstan-
bulu I: I. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu
Bildirileri*. İstanbul: İBB Yayınları.

- Derman, M. U. (2013). Yesarî Mehmed Esad. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 43, s. 486-487). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Derman, M. U. (2013). Yesarîzâde Mustafa İzzet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 31, s. 307-309). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Derman, U. (2012). Tuhfe-İ Hattâtîn, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (c. 41, s. 351-353). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Derman, U. (2019). Osmanlı Çağında Hat Sanatı ve Hattatlara Dair Yapılan Araştırmalar, *Ömrümün Bereketi: 3*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. İnal, M. K. (1970). *Son Hattatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Derman, M.U. (2020) "Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey", *Ömrümün Bereketi: 1*, s.103.
- İnal, M. K. (2021). *Son Hattatlar*. Hazırlayan: Uğur Derman. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- İpşirli, M. (1989). Aşir Efendi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 4, s. 8). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İşli, N. (1992). Beyoğlu Mezarlığı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 6, s. 80-81). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İşli, N. (1995). Eyüp Mezarlığı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 12, s. 7-8). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kayhan S. (2007). *Hattat Nazif Efendi ve Eserleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- ketebe.org*. (2022, Şubat). <https://www.ketebe.org/en/artist/arif-hikmet-bey-155>
- ketebe.org*. (2022, Şubat). <https://www.ketebe.org/sanatkar/mehmed-sevket-pektas-620>
- Küçük, C. (1988). Abdülmecid. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 1, s. 259-263). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Nuhoğlu H. Y. (1996). Gülzar-ı Savab, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (c. 14, s. 260.) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Nuhoğlu H. Y. (2004). Menâkıb-ı Hünerverân, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (c. 29, s.110-111). Ankara: TDV Yayınları.
- Özcan, T. (2013). Zeynelabidin Efendi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 44, s. 366-367). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Serin M. (2010). Suyolcuzâde Mehmed Necib, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (c. 38, s. 2.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Serin, M. (1995). Faik Efendi, Ömer. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 12, s. 101-102). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Serin, M. (2009). Suud Yavsi Ebüsuudoğlu. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 37, s. 579-580). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin A. (2019) *Hattat Hatib Ömer Vasfi Efendi'nin Mimari Eserlerdeki Yazıları*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Tanman, M. B. (2009). Selimiye Tekkesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 36, s. 438-439). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanman, M. B. (2010). Şeyh Murad Tekkesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (cilt 39, s. 62-64) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.